

MOKSLO LIETUVA

2009 m. lapkričio 5 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 19(419)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 3 Lt

LIETUVA ATISISVEIKINO SU SAVO NEKARŪNUOTAIŠ KARALIAIS

Panašu į tai, kad kunigaikščių Radvilų palaikų perlaidojimas Dubingiuose šios giminės tėvonių tapo vienu reikšmingiausių įvykių Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio metais. Tai buvo atsakingas išbandymas atsikūrusiai Lietuvos valstybei, šiemet pradėjusiai dvidešimtuosius Nepriklausomybės metus.

Aštuonių Dubingiuose rastųjų ir identifikuotų Radvilų palaikai dvi dienas buvo pašarvoti Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose Vilniuje. Kadaise šioje vietoje stovėjo didieji reprezentaciniai Jonušo Radvilos rūmai. Šarvojimo salę buvusios Radvilų koplyčios vietoje puošė Radvilų laikų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemė-

Aštuonių Dubingiuose rastųjų Radvilų palaikai buvo pašarvoti Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose Vilniuje

Sarkofagą su Radvilų palaikais į Dubingių piliakalnį neša Ldk Gedimino štabo bataliono Garbės sargybos kuopos kariai

lapis, Radvilų herbas ir vėliavos. Palaikams perlaidoti iš sunkaus metalo buvo pagamintas sarkofagas, papuoštas kunigaikščių Radvilų herbu, liūtų galvomis ir ereliais. Visi norintieji galėjo atsisveikinti su Radvilų palaikais.

Perlaidojimo ceremonija vyko rugsėjo 5 d., kai iš Vilniaus sarkofagas su kunigaikščių Radvilų palaikais juodu katafalku buvo pervežtas į šios giminės perlaidojamųjų atstovų tėvonią – Dubingius. Sarkofagą su palaikais nešė Lietu-

vos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo bataliono Garbės sargybos kuopos kariai ir stilizuotais drabužiais apsirėdžiusios lietuvaitės. Buvusioje piliavietėje vyko iškilmingas atsisveikinimas su įžymiosios ir Lietuvai didžiai nusipelnusios giminės atstovų palaikais.

Ceremonijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius, Seimo nariai, ministrai, evangelikų reformatų bažnyčios atstovai, iš Lenkijos atvykę Radvilų giminės 13-os kartos palikuonys – Mikolajus ir

Maciejus Radzivilos (Mikołaj i Maciej Radziwiłły). Dalyvavo Lenkijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Janušas Skolimovskis (Janusz Skolimowski), iš daugelio Lietuvos vietų atvykusieji ir, aišku, Dubingių gyventojai.

Sarkofagas su palaikais buvo nuleistas į jam parengtą mauzoliejų, įrengtą po XVI a. statytos reformatų evangelikų bažnyčios pamatais. Kunigaikščių Radvilų palaikai atgule amžino poilsio vietoje Dubingių piliavietėje.

Nukelta į 14 p.

2, 6–7 p.

BAZILIONŲ
MIESTELIS
GARSINA
LIETUVA

3, 10–11 p.

BIBLIOTEKOS
KINTANČIAME
PASAULYJE

4–5 p.

ENERGETINIS
SAUGUMAS
EUROPOJE

7 p.

NETEKOME
DR. VACLOVO
DARGUŽO

13 p.

PASIRODĖ
NAUJA ONOS
VOVIERIENĖS
KNYGA

BAZILIONŲ MIESTELIS GARSINA ŠIAULIŲ KRAŠTĄ IR LIETUVĄ

Spalio 9–11 d. Šiaulių rajono Bazilionų vidurinėje mokykloje vyko IX tarptautinė mokslinė konferencija iš ciklo *Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas*, skirta vienuolių bazilionų kultūrinės veiklos Padubysyje 260-mečiui. Ta proga Bazilionų miestelyje prie vidurinės mokyklos buvo pašventinta iš ažuolo išskobta skulptūra, skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui.

Tai įvyko spalio 9-ąją, t. y. Šv. Jokūbo dieną pagal naują Rytų apeigų kalendorių, o šis šventasis buvo ne žodžių, bet veiklos apaštalas. Į Padubysį 1749 m. atvykę vienuoliai bazilionai kaip tik ir vykdė šv. Jokūbo priesaką – veikti ne daugžodžiaujant, bet konkrečiais darbais ir skleidžiamia tiesa. Todėl jie ir išliko istorijoje, jų darbai nepamiršti.

Konferencijoje dalyvavo iš Bazilionų miestelio kilęs Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras filosofas Romualdas Ozolas, Lietuvos Respublikos Seimo narė Rima Baškienė, Šiaulių universiteto prorektorius prof. habil. dr. Donatas Jurgaitis, Šiaulių miesto Garbės pilietis, Šiaulių universiteto prof. habil. dr. Vytenis Rimkus, Ukrainos ambasados Lietuvoje kultūros atašė Olena Masneva, Metropolito Josifo Veljaminso Ruskio filosofijos-teologijos studijų bazilionų instituto Briuchovičiuose atstovai Ivanas Majkovičius OSBM, Ukrainos nacionalinio miškų ūkio technikos universiteto doc. dr. Volodymyras Andriuška, Šv. Juozapo bazilionų ordino Vilniaus vienuolyno vyresnysis, Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios klebonas tėvas Pavlo Jachimec OSBM, Vilniaus ukrainiečių draugijos nariai ir kitų institucijų atstovai. Dalyvavo ir italas Francesco LaRoca, į Lietuvą atvykęs iš Romos – jis rašys mokslinį darbą apie tėvų bazilionų veiklą Lietuvoje.

Konferencijos pagrindinis rėmėjas – Šiaulių universitetas, rėmėjai – Šiaulių rajono savivaldybė, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas, Bazilionų žemės ūkio bendrovė ir pavieniai asmenys – UAB *Mobusta* direktorius Vytautas Motiejūnas ir Dubysos slėnio gyventojas Ričardas Janulis.

Tyrinėja Lietuvos ir Ukrainos ryšius

Vargu ar šis reikšmingas renginys būtų įvykęs, jeigu ne Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacija, nuo kurios ir reikėtų pradėti pasakojimą. Asociacija buvo įregistruota 2000 m. gruodžio paskutinėmis dienomis ir pradėjo labai intensyvią mokslinę ir visuomeninę veiklą. Užtektų pasakyti, kad per tuos devynius gyvavimo metus asociacijos pastangomis surengtos net devynios tarptautinės konferencijos Lietuvoje ir Ukrainoje. Į aktyvią veiklą pavyko įtraukti tiek įvairių institucijų ir organizacijų, kad tenka tik stebėtis – pavyzdys daugeliui kitų draugijų, sąjungų ir asociacijų, kurių vadovai dažnai skundžiasi savo narių pasyvumu, laiko stygiumi ir kitomis nepalankiomis aplinkybėmis. Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė nesiskundžia ir visą sutauptą energiją gali nukreipti į aktyvią organizacinę veiklą, kuriai atsispirti tikriausiai neišstengtų net ir didžiausi biu-

IX tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos vienuolių bazilionų kultūrinės veiklos Padubysyje 260-mečiui, dalyviai prie pašventinto kopylstulpio

rokratai ir darbų vilkintojai. Štai kas įdomiausia: Aldonos Vasiliauskienės kelyje paprastai nei biurokratų, nei veiklos vilkintojų neatsiranda, ir tai tikriausiai didžiausias asociacijos vadovės talentas – remtis tais žmonėmis, kuriais ir reikia remtis. Juos būtų galima įvardyti kaip bendraminčius. Pastarųjų pasirodo besą labai daug, vadinasi, didžiausias talentas ir yra tuos snaudžiančius vulkanus pastebėti, prižadinti, ugnelę užkurti, o toliau jau vyksta savaime – dūmai rūksta, veikla vyksta, reikalai juda.

Asociacijos pagrindinė pasirinktoji tyrinėjimų tema – Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorija ir veikla, lietuvių ir ukrainiečių kultūriniai, istoriniai, švietėjiški ryšiai. Dėl dviejų tautų ryšių tyrinėjimų tikriausiai niekam papildomų klausimų nekiltų, o dėl Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino štai ką reikėtų pasakyti. Tai vienintelis ordinas, įkurtas etninėse Lietuvos žemėse 1617 metais. Vadinasi, 2017 m. bus minimas Šv. Bazilijaus ordino 400 metų gyvavimo jubiliejus. Šiomet minima Pranciškonų ordino įkūrimo 800 metų sukaktis, praėjusiais metais minėtos Lietuvos jėzuitų provincijos įsteigimo 400-osios metinės. Gerai žinoma pranciškonų, dominikonų ir šių ordinų atšakų, taip pat Jėzuitų ordino sielovados, švietėjiška ir kultūrinė veikla Lietuvoje, taip pat ir mokslinė veikla. Jėzuitų ordino dėka 1570 m. Vilniuje pradėjo veikti kolegija, kuri 1579 m. pakelta į Vilniaus jėzuitų akademijos (universiteto) lygmenį.

Pagarsėjo ir Šv. Bazilijaus ordino tėvų veikla Lietuvoje. Vienuoliai bazilionai ne tik statė bažnyčias, užsiėmė sielovados reikalais, bet ir steigė mokyklas, vaikus mokė rašto, švietė suaugusiuosius. Garsėjo labai įvairiausių veikla, todėl įvairūs mecenatai juos noriai kvietėsi į savo valdas, kad vienuoliai bazilionai skleistų šviesą vietos žmonėms.

1712 m. grafų Potockių pakviesti iš Vilniaus tėvai bazilionai nuvyko

į Bučiacių ir tame Ternopolio krašto mieste įsteigė kolegiją, kuri atkurta Ukrainai paskelbus nepriklausomybę 1994 metais. Kolegija turi gerą vardą Ukrainoje, teikia savo auklėtiniams gerą išsilavinimą. 2005 m. balandį minint Bučiacių Šv. Bazilijaus Didžiojo kolegijos atkūrimo 10 metų sukaktį Šiaulių universiteto delegacija, taip pat ir šių eilučių autorius, turėjo progos lankytis Bučiacyje atnaujintose kolegijos patalpose buvusiam vienuolių bazilionų vienuolyno pastate. Įsitikinome kolegijos atliekama edukacinės, šviečiamosios ir kultūrinės veiklos svarba. Ukrainos tėvai bazilionai tęsia Lietuvoje XVII a. pradėtąją tradiciją, neslepia, kad stengiasi perimti ir lietuviškąją patirtį. Tuo yra tekę įsitikinti ne kartą lankantis Metropolito Josifo Veljaminso Ruskio filosofijos-teologijos studijų bazilionų institute Briuchovičiuose. *Mokslo Lietuvos* skaitytojai su kelionių išpuščiais galėjo susipažinti laikraščio publikacijose.

Išvarė gilią švietėjiško darbo vagą

Sugrįžkime šiek tiek į praeitį. 1749 m. du broliai dvaro savininkai Jonas ir Antanas Beinorai iš Padubysio pakvietė Rytų apeigų katalikus vienuolius – bazilionus – kurdintis jų vietovėje. Atrėžę vienuoliams žemės, užrašė jiems Mikeliškių kaimą, kuriame gyveno 49 vyrai ir 61 moteris, padėjo pasistatyti Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčią ir vienuolyną Padubysyje, o dvarininkai Antanas ir Jurgis Golonievskiai atvykėliams dovanojo Rimkiškių žemę. Iš pradžių čia veiklą pradėjo šeši vienuoliai, bet jų aktyvios veiklos dėka Padubysys išaugo į miestelį. Po 24 metų, 1773 m., Padubysyje buvo įsteigta pradžios mokykla, kuri po 20 metų tapo agrarine. 1825 m. mokykla paversta keturklase. Vienuoliai bazilionai atsakė mokykloje fizinių bausių, su mokiniais elgėsi švelniai. Joje mokėsi apie 200 mokinių, buvo

metų, kai iki 300 mokinių.

Ilgainiui ir pačiam miesteliui prigijo Bazilionų vardas. Po pralaimėto 1830–1831 m. sukilimo prasidėjo vienuolių bazilionų ir jų vienuolynų persekiojimai. 1835 m. vienuolyno Bazilionuose turtas valdžios buvo nusavintas, vienuoliai iškelti į Vilnių, o mokykla uždaryta. Stačiatikiams buvo atiduoti vienuolyno pastatai ir bažnyčia, kurią lankė po 1863 m. sukilimo atkeltieji rusų „poselencai“. Tik atsikūrus Lietuvos valstybei 1919 m. Bazilionų bažnyčia buvo perduota

Bazilionais. Gal negreit sužinosime, užtat istorikams yra darbo ir galimybių atverti ne vieną reikšmingą ne tik Šiaulių kraštui ir Lietuvai, bet ir tarptautinio masto istorijos paslaptį. Paprastai vieną pažinimo žingsnį lydi ir kiti, kartais ne mažiau svarbūs atradimai. Būtų gerai, jeigu kas nors iš istorikų užsibrėžtų sau tokias užduotis ir pamėgintų jas išspręsti artėjančio Šv. Bazilijaus ordino 400-mečiui. Tai svarbu ir Lietuvos vardo garsinimui, nes visame pasaulyje veikiančio ordino nariai gerai žino savo ištakas,

Svečių pristatymas. Kalba konferencijos organizatorė Aldona Vasiliauskienė. Pirmoje eilėje sėdi (iš dešinės į kairę) gyd. Ivanas Darošas, t. Artemijus Novickij OSBM, prof. Volodymyras Andriuška, t. Ivanas Majkovičius. Antroje eilėje: Leonora Zapereckienė, LR Seimo narė Rima Baškienė, prof. Vytenis Rimkus ir Šiaulių universiteto prorektorius Donatas Jurgaitis

katalikams, nes vienuolių bazilionų apylinkėse nebuvo. 1973 m. miestelis buvo pervadintas Padubysiu, tačiau vietos gyventojų pageidavimu 1989 m. grąžintas Bazilionų vardas.

Įdomu, kad pasaulyje tik Šiaulių kraštas įprasmino tėvų bazilionų atminimą miestelio varde, o šiemet sukanka 260 metų, kai pirmieji bazilionai vienuoliai atvyko į Padubysį. Ligi šiol neaišku, kodėl broliai Beinorai sumanė bazilionus parsikviesti į Padubysį, kai aplink veikė ne vienas lotynų apeigų katalikų vienuolynas. Taip pat įdomu, kodėl ir kada Padubysį pradėta vadinti

tęsia ordino tradicijas – dirbti ne tik sielovados, bet ir švietėjišką, kultūrinį darbą. Nemažai jėgų skiria ir mokslinei veiklai, suprantama, daugiau humanitarinio pobūdžio siekiniams išsiaiškinti.

Iškalbingas paminklas bylos apie padarytus darbus

Kas pirmas iškėlė mintį, kad Bazilionuose reikia pastatyti paminklą

Nukelta į 6 p.

Lietuvos technikos biblioteka optimizavimo išvakarėse

Šalyje netyla diskusijos dėl valstybinės reikšmės bibliotekų ateities, o pretekstą davė į dienos į šviesą išvilktas viešai neskelbtas LR Švietimo ir mokslo ministerijos 2009 04 28 raštas Nr. SR-07-03-3 Saulėlydžio komisijai *Dėl mokslinių bibliotekų tinklo optimizavimo*.

Jeigu kalbininkai remtųsi valdininkišku žodžio „optimizavimas“ supratimu, dvidešimtomo akademinio *Lietuvių kalbos žodyno* sudarytojai į žodyno papildymų tomą galėtų įtraukti naują šio žodžio reikšmę – sunaikinimas. Mat iš Bibliotekų įstatyme įvardytų penkių valstybinės reikšmės bibliotekų siūloma atsiskyti trijų: Lietuvos medicinos bibliotekos, Lietuvos technikos bibliotekos (LTB) ir Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos. Tiesa, žodžio „sunaikinimas“ rašto tekste nėra, jį meistriškai pakeičia tokios miglą pučiančios sąvokos kaip „bibliotekų reorganizavimas“, „bibliotekų fondų konsolidavimas“, „mokslinių bibliotekų ir mokslo įstaigų optimizavimas“.

Kaip kitaip jeigu ne bibliotekos sunaikinimu reikia vadinti pasiūlymą Lietuvos MA bibliotekos kone keturių milijonų vienetų fondą išskirstyti į Vilniaus universiteto bibliotekos senuosius rūmus ir būsimą Informacijos ir komunikacijos centrą Saulėtekio miestelyje? Kaip pavadinti ne pirmus metus sklandančius pasiūlymus apie Lietuvos technikos bibliotekos ir Lietuvos medicinos bibliotekos perkėlimą į kitą vietą, sujungimą su kitų institucijų bibliotekų fondais ir pan.? Pagaliau kaip visa tai suderinti su valstybės nuostatomis kurti žinių ekonomiką ir žinių visuomenę, įgyvendinti Lisabonos strategiją? Išėitų, kad pasauliui skelbiame viena, o darome kita.

Galima suprasti, kad patiems optimizatoriams bibliotekų nereikia, nes į bibliotekas jie kelią pamiršo nuo studijų metų, o ir studentaudami bibliotekose per daug neužsibūdavo. Kone svarbiausias siūlomų optimizavimų veiksnys yra toks akivaizdus, kad tik būdamas visiškai aklas ir kurčias galėtum jo nepastebėti:

Lietuvos technikos biblioteka įsikūrusi buvusiam Šv. Ignoto jėzuitų naujokyno pastate

visos trys minėtos bibliotekos yra nepaprastai patogiose ir prestižinėse vietose – Vilniaus senamiestyje arba Senamiesčio įtakos zonoje, visų trijų pastatai fundamentalios statybos. Lietuvos MA biblioteka įsikūrusi buvusiuose grafų Tiškevičių rūmuose V. Vrublevskio gatvėje, o Lietuvos medicinos biblioteka – pastate Kaštonų gatvėje g. 7. Lietuvos technikos bibliotekai nuo 1970 m. priskirtas Šv. Ignoto jėzuitų naujokyno pastatas Šv. Ignoto g. 6 (tada Giedrio g. 6), išpūdingo vėlyvojo renesanso ir baroko architektūrinio ansamblio dalis. Kitą dalį užima LR Krašto apsaugos ministerija ir kitos organizacijos. Bibliotekos darbuotojai dalyvavo tūkstančiuose talkų, pernešė dešimtis tonų šiukšlių, kol iškopė iki lubų užverstas patalpas, nes tik išvalytos patalpos buvo remontuojamos.

Žodžiu, visų trijų bibliotekų pas-

tatai – gardus kąnelis „prichvartizatoriams“, atleiskite, optimizatoriams. Tik buvę ne patys geriausi studentai, o dabar aukšti valdininkai pernelyg mažai skaito, todėl rašydami raštus veikiausiai nežinojo, kad Lietuvos MA bibliotekos fondų pagrindą sudaro Vrublevskių biblioteka. Vilniaus advokatas ir visuomenės veikėjas Tadas Vrublevskis savo biblioteką su jo nuosavybėje buvusiais Tiškevičių rūmais užrašė testamentu Vilniaus miestui su ta sąlyga, kad niekada ir jokių pretekstu biblioteka nebus iškelta, o jos fondai išvežti ar išdalyti.

Visuomenei pasipiktinus rašto autoriai ėmė teisintis, kad skaitanti publika ne taip supratusi tą raštą. Ir apskritai juk ne publikai, o Saulėlydžio komisijai raštas skirtas – visai kitam adresatui. Lietuvos MA bibliotekos atžvilgiu jau lyg ir atsisakoma

sąvokai *optimizuoti* teikti tą pačią prasmę kaip *sunaikinti*, bet taip lengvai šios autorystės atsikratyti rašto iniciatoriams nepavyks. Lietuvos technikos bibliotekai ir Lietuvos medicinos bibliotekai numatomoms pertvarkoms atsispirti gali būti sunkiau, nes jos tokio mecenato kaip Tadas Vrublevskis neturėjo, o bibliotekų pastatai puikūs ir labai jau traukia veiklių vyrų akį.

Manome būsiant teisinga, jeigu savo nuomonę apie siūlomas ar slapta rezgamas valstybinių bibliotekų „optimizacijas“ išsakys Lietuvos technikos bibliotekos darbuotojai ir skaitytojai. Tokia apskrititojo stalo diskusija bibliotekoje vyko spalio 25 dieną. Štai ką apie šią biblioteką sako jos darbuotojai ir tie, kuriems ši biblioteka buvo ir yra reikalinga, aktuali, svarbi kasdienėje mokslinėje, verslo, švietėjiškoje, kultūrinėje ir kitokioje veikloje.

Norinčiųjų Technikos biblioteką „priglobti“ nestigo

Mokslo Lietuva. *Geriamasis direktoriau, kelintą kartą bandoma „optimizuoti“ specialios valstybinės bibliotekos statusą turinčią Lietuvos technikos biblioteką?*

Nukelta į 10 p.

Diskusiją pradeda Lietuvos technikos bibliotekos direktorius Kazys Mackevičius

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mokslo Lietuva 2009 m. vykdo Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo remiamą projektą *Mokslui. Kultūrai ir visuomenei.*

LMA Lietuvos mokslų akademijoje

Šių metų spalio 16 d. Lietuvos mokslų akademijoje vyko regioninis Euroatlantinės partnerystės tarybos (EAPC) Energetinio saugumo seminaras pagal NATO programą *Mokslas taikai ir saugumui*. Jį kartu su LR Užsienio reikalų ministerija organizavo LMA technikos mokslų skyrius, kuriam vadovauja LMA n. k. Vytautas Ostaševičius. Seminare dalyvavo dvidešimt aštuonių šalių atstovai.

Seminaro dalyvius pasveikino Lietuvos Prezidentės vyriausiasis patarėjas Nerijus Udrėnas. Prezidentės vardu jis pareiškė tikėjimą, kad šis renginys ir jo rezultatai padidins Lietuvos energetinį saugumą. NATO generalinio sekretoriaus vicepadėjėjas Maiklas Stopfordas (Michael Stopford) priminė, kad tai ne pirmas toks susitikimas, kurio metu NATO ir kitų šalių mokslininkai, politikai sprendžia energetinio saugumo, energijos tiekimo infrastruktūros patikimumo, energijos šaltinių diversifikacijos, branduolinės energetikos saugumo klausimus. Šios temos atspindėjo NATO viršūnių susitikimuose Rygoje (2006 m.), Bukarešte (2008 m.), taip pat Prancūzijos ir Vokietijos viršūnių susitikime 2009 metais. LMA prezidentas akad. Valdemaras Razumas sveikinimo kalboje pažymėjo, kad energetinio saugumo problema labai įvairiapusė, todėl saugumą ir energijos tiekimo stabilumą užtikrinti galima tik bendromis suinteresuotų šalių pastangomis, visapusiškai įvertinus situaciją. Tai susiję su viso regiono politiniu stabilumu ir itin aktualu Lietuvai, ku-

NATO Generalinio sekretoriaus vicepadėjėjas Maiklas Stopfordas (dešinėje) ir Lietuvos MA Technikos mokslų skyriaus pirmininkas prof. Vytautas Ostaševičius

ENERGETINIS SAUGUMAS EUROPOJE

rios padėtis iš esmės pasikeis uždarius Ignalinos atominę jėgainę.

Apie seminare pasiektus rezultatus ir laukiančius iššūkius kalbėjomės su prof. Vytautu Ostaševičiumi. Jis yra Lietuvos atstovas NATO Mokslo taikai

ir saugumui komitete. Apie energetinio saugumo problemas ir galimybes jas aptarti surengus tokią konferenciją mūsų šalyje jau ne vienerius metus buvo diskutuojama su Lietuvos ambasadoriumi prie NATO Linu Linkevičiumi. Visa tai

įgyvendinta. Be to, Lietuvos mokslų akademijoje Technikos mokslų skyriuje įkurtos dvi komisijos – energetinio ir kibernetinio saugumo.

Kaip ir kada kilo šios konferencijos idėja?

V. Ostaševičius. Aiškiausiai ši mintis išsakyta NATO pavasario sesijoje bendraujant su komiteto pirmininku, NATO Generalinio sekretoriaus padėjėjas Žanu Fransua Biuro (Jean-François Bureau). Teigėme, kad Lietuvai ir Baltijos regionui, taip pat ir NATO turėtų rūpėti ne tik Azijos reikalai, bet ir Europos bei NATO šalių energetinis, kibernetinis saugumas. Jis pritarė idėjai surengti tokią konferenciją Lietuvoje, buvo sudaryta programa. NATO pageidavo, kad šioje konferencijoje dalyvautų ne tik NATO šalių pranešėjai, bet ir Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos atstovai. Į šį prašymą, be abejo, atsižvelgėme.

Ar tai ne pirmas toks renginys?

V. Ostaševičius. Tai pirmas renginys, kurio tema skirta energetiniam saugumui. Jame dominavo klausimai, susiję su energetinio saugumo situacija Ignalinos atominės jėgainės uždarymo išvakarėse ir su padėtimi Europoje artėjant žiemai. Be abejo, pernykštė situacija parodė, kaip svarbu iš anksto įvertinti tokias grėsmes ir užkirsti joms kelią. Kadangi Rusijos dujos Europai tiekiamos per Ukrainą ir Baltarusiją, NATO norėjo daugiau informacijos iš minėtų šalių apie potencialias problemas ir technines galimybes.

Šioje konferencijoje mūsų specialistai, ko gero, pirmą kartą sužinojo, kad atominės jėgainės bus statomos net keturiose šalyse kaimynėse: Baltarusijoje, Kaliningrade, Estijoje ir Lenkijoje. Baltijos regionas gali tapti labiausiai „branduoliniu“.

ITALŲ KALBININKO GVIDO MIKELINIO DARBAI LIETUVAI

2009 m. spalio 1 d. Lietuvos mokslų akademijoje įvyko Lietuvos mokslų akademijos užsienio nario, Parmos universiteto prof. Gvido Mikelinio (Guido Michellini) knygų *D. Kleino Naujos giesmju knygos. Tekstai ir jų šaltiniai* bei *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos* sutiktuves. Renginį organizavo Lietuvos mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius bei Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra.

Prof. Gvido Mikelinio autografas renginio dalyviui

Knygų sutiktuves pradėjo ir vedė LMA mokslinis sekretorius n. k. Domas Kaunas. LMA užsienio narys prof. habil. dr. Gvidas Mikelinis papasakojo, kaip buvo tęsiami liuteronų giesmynų tyrinėjimai, renkama medžiaga iš pirminių šaltinių, rašomos monografijos.

D. Kleino Naujos giesmju knygos. Tekstai ir jų šaltiniai – pirmasis giesmyno *Naujos giesmju knygos* faksimilinis leidimas. Jame pateikiami išsamūs komentarai liuteronų ir vokiečių kalbomis, įvadas, giesmių sąrašai ir bibliografija. Pirmosios liuteronų kalbos gramatikos autoriaus Danieliaus Kleino giesmynas *Naujos giesmju knygos* – viena svarbiausių iki XIX a. vidurio pasirodžiusių liuteronų

knygų. Giesmynas, išleistas 1666 m. ir pakartotas be pakeitimų 1667 m., reikšmingas pirmiausia tuo, kad prisidėjo prie moderniosios liuteronų eilėdaros susidarymo. Iki šių dienų išlikę keturi knygos egzemplioriai saugomi užsienio bibliotekose (du iš jų – Valstybinėje Prūsijos kultūros paveldo bibliotekoje Berlyne, po vieną – Torūnės universiteto bibliotekoje ir Hercogo Augusto bibliotekoje Volfenbutelyje).

Kitoje mokslinėje monografijoje *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos* prof. G. Mikelinis aprėpė net keturis šimtmečius besivysčiusio fenomeno – Mažosios Lietuvos liuteronų protestantiškų giesmynų – istoriją. Ligi šiol mažai turėta to-

kią gausią bažnytinę literatūrą apimančių, jos problematiką tiriančių veikalų.

Susitikime kalbėjo Lietuvių kalbos instituto tarybos pirmininkė, Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus vadovė prof. habil. dr. Danguolė Mikulėnienė, mokslo darbuotojas Mindaugas Šinkūnas, VU Lietuvių kalbos katedros vedėjas doc. Arūnas Judžentis, akad. Zigmas Zinkevičius, akad. Justinas Marcinkevičius, LMA n. k. Domas Kaunas, LMA n. k. Algirdas Sabaliauskas ir kiti renginio dalyviai.

LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė

Pateikiame trumpą ištrauką iš prof. Gvido Mikelinio pasakojimo apie Mažosios Lietuvos giesmynų istoriją: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos sudarymo aplinkybės.

2002 m. pavasarį, kai jau buvau parengęs M. Mažvydo, J. Bretkūno ir L. Zengštoko giesmynų leidimus, perrašęs didžiąją dalį D. Kleino 1666 m. giesmyno šaltinių, svečiavausi Klaipėdos universitete. Būtent tada kilo idėja tęsti liuteronų giesmynų tyrinėjimus apimant visą Mažosios Lietuvos giesmynų istoriją nuo Martyno Mažvydo iki Fridricho Kuršaičio. Per kelerius metus surinkęs reikiamą medžiagą 2007 m. pabaigoje pradėjau rašyti Mažosios Lietuvos giesmynų istoriją. Per porą mėnesių spėjau parašyti pirmuosius keturis skyrius, nes po ranka turėjau jau apdorotą medžiagą. Daugiau pastangų reikalavo skyrius apie F. U. Glazerio giesmyną, iš kurio išaugo anksčiau mano tyrinėtoji *Pagėrintų Giesmju-Knygų* 2-oji dalis. Iš pradžių parengiau medžiagą apie 1740 m. leidimą (*Kėlių Nobažnų Giesmių* pavadinimu) naudodamasis kserokopija iš unikalios Hallės egzemplioriaus, dr. Gertrūdos Bensės monografija apie XVIII a. liuteronų giesmynus ir savo surinktais duomenimis apie ryšius su tuomečiais (pirmiausia – Karaliaučiaus) giesmynais.

Gegužės mėnesį dar kartą viešėdamas Vilniuje įvairiose miesto bibliotekose tyrinėčiau nemažai XIX a. liuteronų giesmynų. Pasidariau Kristupo Giedraičio *Naujų ėvangėliškų Giesmju Knygėlių* (1895) ir J. Berento–F. U. Glazerio 1745 m. giesmyno kserokopijas: vieną iš Vilniaus universiteto bibliotekos egzemplioriaus, kitą iš M. Mažvydo

bibliotekos mikrofilmo (originalas saugomas Peterburge). Iš Mokslų akademijos bibliotekos dar pavyko pasiskolinti vieną iš dviejų 1757 m. oficialaus giesmyno mikrofilmų (originalas saugomas Peterburge), iš kurio Parmoje pasidariau skaitmeninę kopiją. Padedant Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotojai Nijolei Šulgienei internete radau prieinamą Torūnės universiteto bibliotekoje saugomą mokyklinį giesmyno *Achtzig Kirchenlieder für die Schule* egzempliorių su tomis pačiomis giesmėmis kaip ir jo vertime *80 Giesmes Szuilėms*.

Po metų monografija buvo baigta – išsiunčiau į Klaipėdą dekanui prof. Rimantui Balsiui. Maždaug po savaitės atsiktinai sužinojau, kad Göttingeno universiteto bibliotekoje saugomas vienas labai retas 1750 m. liuteronų giesmynas (*Das litauische Gesangbuch*). Tuoj pat užsisakiau jo antraštinio lapo ir pratarmės kopijas. Buvo matyti, kad tai svarbus A. F. Šimelpenigio giesmyno 1750 m. leidimas, kurio anksčiau žinomi egzemplioriai dingo per Antrąjį pasaulinį karą. Nutariau, kad reikia būtinai važiuoti į Göttingeną ir pakeisti visas savo monografijos citatas iš 1757 m. leidimo, atsiradus publikacijai, kuria pirmą sykį siūlomas iš dviejų dalių susidedantis A. F. Šimelpenigio giesmyno modelis. Todėl 2009 m. sausio pabaigoje skridau į Vokietiją. Gavęs šią puikios būklės knygą (kurioje daug puslapių anksčiau net nebuvo atskleisti) surinkau reikiamą medžiagą, užrašydamas ją ranka ant monografijos citatų, kurias reikėjo pakeisti. Taip atsirado mano *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija*, prieš 2009 m. vasarą išleista Klaipėdos universiteto leidykloje.

Baltarusiams ir kaliningradiečiams dėl tokių objektų statybos tikslingumo pateikta daug klausimų. Ar apsimoka statyti milijardus kainuojančias jėgaines, ar žinoma, kas pirks elektros energiją? Ir vieni, ir kiti atsakė, kad mieliai parduotų elektros energiją Lietuvai.

Stenfordo (JAV) universiteto prof. Vorneris Nortas (D. Warner North) pranešime *Lietuvos energetinio saugumo perspektyvos*, uždarius IAE labai skeptiškai įvertino penkių atominų jėginių statybą šiame regione. Jo manymu, pagrindinė problema, kurią pripažino ir Baltarusijos atstovas – specialistų trūkumas. Atominei energetikai reikalingi aukštos kvalifikacijos specialistai. Pavyzdžiui, JAV specialistai tokiuose strategiškai svarbiuose objektuose svarankiškai dirbti pradeda tik po maždaug dešimt metų trunkančių stažuotų. Taigi tai viena aktualiausių problemų jau nekalbant apie statyboms reikalingas lėšas ir apie pagamintos elektros energijos realizavimą. Nacionalinės Baltarusijos mokslų akademijos Energijos inžinerijos instituto direktorius Aleksandras Michalevičius akcentavo, kad specialistai iš Ignalinos mieliai dirbtų būsimose atominėje jėgainėje prie Gardino. Esama duomenų, kad konkuruoti dėl mūsų specialistų ketina ir Kaliningrado atominės jėgainės statytojai.

Ar tai nepanašu į ekonominį ir politinį chaosą, nepagrįstą skaičiais ir ekonomine logika?

V. Ostaševičius. Dabar iš tiesų vyrauja chaosas. Situacija taps aiškesnė, kai paaiškės, kada ir kaip bus pradėta statyti pirmoji jėgainė. Manau, akivaizdu, kad šiuo metu tokiomis priemonėmis ir pareiškimais bandoma sutrukdyti kurti Baltijos šalių ir Lenkijos konsorciumą Lietuvos atominei elektrinei statyti. Tą liudija ir atominėms jėgainėms statyti pasirenkamos vietos netoli Lietuvos sienos.

Kokios šioje situacijoje gali būti ES ir NATO atsakomosios priemonės?

V. Ostaševičius. Konferencijos tikslas – įvardyti grėsmes, kurios siejamos su energijos trūkumu įvairiuose regionuose. Šiuo atžvilgiu pažymėtinas VDU mokslo prorektorius LMA n. e. prof. Juozo Augučio pranešimas, kuriame pateikta energetinio saugumo strategija. NATO atstovams jis paliko didelį išpūdį. Baigdamas konferenciją, NATO generalinio sekretoriaus vicepildėjas M. Stopfordas pareiškė, kad galbūt jie naudos šią medžiagą kurdami NATO įžvalgą dėl energetinio saugumo didinimo. Tuo labiau, kad tokios koncepcijos NATO struktūrose kol kas nebuvo. Pažymėtinas ir Anitos Ruine (Anita Ronne) iš Kopenhagos universiteto pranešimas, kuriame ji nagrinėjo energetinio saugumo teisės klausimus. A. Ruine yra knygų *Energetinė teisė Europoje*, *Energetinis saugumas ir Energetikos ir natūralių resursų reguliavimas* autorė. Šios žinios naudingos ir Lietuvai.

Austrų mokslininko Edvardo Kristi (Edward Christie) tyrimų sritis – energijos pažeidžiamumas ir ES–Rusijos energetiniai ryšiai. Šiai problemai nagrinėti jis pasitelkia matematinis metodus, įvertindamas tokius kiekvienai šaliai svarbius rodiklius kaip turimi energijos išteklių, importo galimybės, šalies rizikos reitingas, rinkos likvidumas, tiekėjų politinė rizika ir t. t. Mokslininko pasiūlyto matematinio modelio dėka galima įvertinti kiekvienos šalies energetinį pažeidžiamumą ir galimus ekonominius praradimus. Savo studijoje E. Kristi sprendžia energijos tiekimo šaltinių diversifikacijos ir tiekimo kelių diversifikacijos problemą. Jis

teigia, kad dujotiekiai *Nord Stream* (Baltijos jūros dugnu) ir *South Stream* (Juodosios jūros dugnu) neigiamai paveiks Baltijos šalių, Lenkijos, Ukrainos ir kt. valstybių energetinį saugumą ir yra ekonomiškai nepagrįsti.

EK atstovo Henriko Faso (Henrik Faas) iš Nyderlandų pranešime *Energijos saugumas – Paneuropinė perspektyva* pateikta Europos energetinių pajėgumų plėtros prognozė. Didelio dalyvių dėmesio sulaukė Gento universiteto (Belgija) profesorius Guido Van Osto (Guido Van Oost) pranešimas apie termobrūduolinės energetikos plėtros perspektyvas. Prieš keletą dešimtmečių tuometio Sovietų Sąjungos komunistų partijos generalinio sekretoriaus Michailo Gorbačiovo, JAV prezidento Ronaldo Reigano (Ronald Reagan) ir Prancūzijos prezidento Fransua Miterano (François Mitterand) inicijuotas projektas įgauna pagreitį. Prancūzijos pietuose jau statomas eksperimentinis ITER sintezės reaktorius (branduolių sąlajos magnetiniu lauku), tačiau dar prireiks 50 metų, kol žmonija galės pradėti naudoti saugią ir itin pigią energiją. Šio reaktoriaus kūrimo darbuose jau dalyvauja Lietuvos energetikos instituto ir KTU mokslininkai.

Kokie planuojami tolesni veiksmai?

V. Ostaševičius. Toliau turėtų būti bandoma prof. Juozo Augučio pranešimo pagrindu sudaryti NATO strategiją energetinio saugumo klausimais. Įvardyti, kokie veiksniai lemia energetinį saugumą, kaip juos įvertinti, kaip po Ignalinos AE uždarymo arba kitų energetinių saugumą mažinančių veiksnių įvairiose valstybėse išvengti galimų socialinių problemų. Strategija bus derinama su 28 NATO šalimis. Tai jau nemenkas žingsnis į priekį.

Kita tema – kaip diversifikuoti galimus šaltinius kritinėmis sąlygomis. Kaip elgtis, jei vėl nutiks kaip pernai sausio mėnesį, kai Pietų Europai buvo nutrauktas dujų tiekimas iš Rusijos per Ukrainą. Ukrainos užsienio reikalų ministerijos Ekonominio bendradarbiavimo departamento generalinio direktoriaus Pavlo Sultansko pranešime *Europos energetinis saugumas: Ukraina kaip gamtinių dujų ir naftos tranzito į Europą patikimas partneris* buvo paaiškinta, kodėl Rusija apkaltino Ukrainą vagiant dujas. Iš Rusijos į Ukrainą ateina tarpusavyje sujungti aštuoni vamzdynai. Kadangi dujos į Europą buvo paleistos tik vienu iš jų, dujoms tekant jos pasiskirstė visais tušiais vamzdynais. Tai ir buvo pagrindinė priežastis.

NATO planuoja ir daugiau tokių seminarų, tačiau jų nesies tik su Baltijos regionu. Šis seminaras buvo kiek labiau specializuotas dėl jau minėtų priežasčių, susijusių su Ignalinos AE uždarymu.

Ar lietuviai sugebės pasinaudoti šia informacija, įgytomis kompetencijomis?

V. Ostaševičius. Sausio mėnesį Lietuvos mokslų akademijoje su Sąjūdžio iniciatyvinės grupės klubu organizavome Energetinio saugumo konferenciją, kurioje dalyvavo įvairių sričių šalies specialistai. Lietuvos energetikos instituto direktorius prof. Eugenijus Ušpuras kalbėjo apie Ignalinos atominės jėgainės saugumą. Pagrindinė problema, kodėl reikalaujama uždaryti IAE – joje nėra apsauginio gaubto (angl. *containment*) kaip Europos jėgainėse. Tačiau pateiktas reaktoriaus schemos skerspjūvių parodyta, kad tas gaubtas yra pačioje konstrukcijoje. Deja, apie tai specialusis derybininkas Aleksandras Abišala nebuvo informuotas. Todėl negalėjo įtikinti ES, kad atominė jėgainė saugi. Tai liudija, kad žinybos ne visuomet

Nauji Lietuvos mokslų akademijos nariai

Lietuvos mokslų akademijoje spalio mėn. vyko rinkimai į 2009 06 16 skelbtas laisvas LMA narių ekspertų vietas. Į 16 vietų mokslo ir studijų institucijos bei LMA nariai buvo išskėle 30 kandidatų. LMA mokslų skyrių komisijos vertino kandidatų mokslinę veiklą, nariai iš klausė pretendentų pranešimus, vyko diskusijos. Remiantis LMA statutu ir rinkimų reglamentu, nauji LMA nariai ekspertai išrinkti slaptu balsavimu penkerių metų laikotarpiui Lietuvos mokslų akademijos mokslų skyriuose.

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje (2009 10 14): Linas Čekanaavičius (ekonomika), Antanas Andrijauskas (filosofija), Eugenijus Jovaiša (kultūros istorija), Valentinas Mikelėnas (teisė).

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje (2009 10 13): Aivaras Kareiva (chemija), Eugenijus Manstavičius (matematika), Konstantinas Pileckas (matematika).

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje (2009 10 14): Vaidutis Kučinskas (biologija), Kęstutis Kilkus (geografija), Robert Mokrik (geologija).

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje (2009 10 20): Vidmantas Stanys (agronomija), Remigijus Ozolinčius (miškotyra), Henrikas Žilinskas (zootechnika).

Technikos mokslų skyriuje (2009 10 13): Antanas Žilinskas (informatika), Juozas Vidas Gražulevičius (medžiagų inžinerija), Raimundas Šiaučius (statybos inžinerija).

Pirmą kartą išrinktieji Lietuvos MA nariai ekspertai

Virginijos Valuckienės nuotraukos

Pirmoje eilėje (iš kairės į dešinę): prof. dr. (HP) Linas Čekanaavičius – Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedros vedėjas; prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas – Kultūros, filosofijos ir meno instituto Komparatyvistinių kultūros studijų skyriaus vadovas, VU, VDA profesorius; prof. dr. Eugenijus Jovaiša – Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto dekanas, Baltų proistorės katedros profesorius.

Antroje eilėje: prof. habil. dr. Robert Mokrik – Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedros vedėjas; prof. habil. dr. Antanas Žilinskas – Matematikos ir informatikos instituto Optimizacijos sektoriaus vadovas, vyriausiasis mokslo darbuotojas, Vytauto Didžiojo universiteto Informatikos fakulteto Taikomosios informatikos katedros profesorius; prof. dr. Raimundas Šiaučius – Kauno technologijos universiteto rektorius, Cheminės technologijos fakulteto Silikatų technologijos katedros profesorius, integruoto mokslo, studijų ir verslo centro – asociacijos *Santakos slėnis* – tarybos pirmininkas.

derina savo veiksmus, nesidalija informacija ir nežino bendro konteksto.

Kita vertus, Lietuva, pirkdama dujas iš Rusijos, neišnaudoja savo užsakomųjų limitų, todėl susilaukia sankcijų. Tačiau labai nelengva apskaičiuoti, kiek reikės gamtinių dujų Lietuvai uždarius IAE. Situacija keičiasi, nes alternatyvios energijos šaltinių, tokių kaip saulės kolektoriai, geoterminiai šilumos siurblių, daugėja. Tiesa, lėčiau nei norėtųsi. Štai Prancūzijoje gyventojai subsidijuojami, jeigu nutaria įsirengti saulės elementus ar kitus alternatyvios energijos šaltinius. Mažai, valstybė išpareigoja iš jų nupirkti elektros energijos perteklių, nors Prancūzijoje veikia net 59 atominės jėgainės. Lietuvos Prezidentė teisingai pastebi, kad situaciją reikia keisti iš esmės. Saulės kolektorių, geoterminių energijos siurblių naudojama vis daugiau. Neįpirkdami siūlomų vietinėje rinkoje, žmonės kelis kartus pigiau jų įsigysia Kinijoje. O gal šią techniką pravartu gamintis patiems? Juk šilumos siurblys veikia šaldytuvo principu. Turime tokią įmonę, kuriai laikas apie tai pagalvoti. Šie gaminiai

turėtų didžiulę paklausą.

Kokios energetinio saugumo perspektyvos Europoje? Kas nusvers – politika ar ekonomika?

V. Ostaševičius. Ekonominiai dalykai, be abejo, lemia politinius. Iškalingas faktas, kad *Nord Stream* dujotiekis triskart brangiau kainuotų tiesiant jį jūros dugnu negu sausuma. Anksčiau ar vėliau ekonominė tikrovė privers planuotojus susimąstyti. Esama ir kitų ekologinių aspektų: po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų Baltijos jūroje paskandinta apie 26 tūkst. tonų cheminio ginklo. Nemažai tokių konteinerių guli jūros dugne Suomų įlankoje. Ten, kur ir kietinama tiesti dujotiekį. Pernai Lietuvos užsienio reikalų ministerijos organizuotoje Paskandinto cheminio ginklo konferencijoje minėta, kad konteineriai buvo mėtomai į Baltijos jūrą ne tik iš laivų, bet ir iš lėktuvų. Sūriame vandenyje tie konteineriai guli jau 90 metų. Tai didžiulė grėsmė ir pavojus žmonių saugumui. Kita vertus, švedams neramu, kad prie Gotlando salos bus statoma dujotiekio aptarnavimo platforma. Ji gali būti naudojama ir kitiems tikslams. Trečia,

prie Greifswaldo Vokietijoje paviršiu „išlįs“ tas nelemtas vamzdis iš Baltijos jūros. Juo bus transportuojamos labai suslėgtos dujos. Kas nutiks, jei įvyks sprogimas? Dujotiekio pažeidimo Baltijos dugne tikimybė taip pat didelė. Taigi tokių klausimų labai daug ir jie itin svarbūs.

Ar galima tikėtis, kad LMA nariai ir toliau aktyviai darbuosis šioje energetinio saugumo srityje?

V. Ostaševičius. Be jokių abejonių. Kaip minėjau, LMA suformuotos dvi komisijos. Kita vertus, LMA nariai Technikos mokslų skyriuje – prof. J. Augutis ir prof. E. Ušpuras. Taip pat akademikas Jurgis Vilemas. Jų kompetencija ir patirtis dirbant su IAE, formuojant Lietuvos energetikos strategiją neįkainojamos. Pasak M. Stopfordo, jie gali LMA sukauptą kompetenciją perkelti į NATO strateginių lygmenį. To ir kietiname siekti ne tik Lietuvos, bet ir Europos bei kitų regionų energetinio saugumo labui.

Kalbėjosi Rolandas Maskoliūnas

BAZILIONŲ MIESTELIS GARSINA ŠIAULIŲ KRAŠTĄ IR LIETUVĄ

Atkelta iš 2 p.

Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinui ir tėvams bazilijonams? Aldona Vasiliauskienė prioriteta atiduoda Bazilionų mokyklos direktoriui Rimantui Gorriui. A. Vasiliauskienė karštai palaikė R. Gorio idėją pastatyti tėvams bazilijonams atminimo ženklą ir net nesitikėjo, kad šis įprasminimas išaugs į tokią išpūdingą skulptūrą. Iš Šiaulių miškų urėdijos gautas skulptūrai reikalingas ažuolas, pavyko sutarti ir su skulptore šiauliete Birute Kasperavičiene. Jai talkino vyras ir sūnus, tad turėtume kalbėti apie Kasperavičių šeimą, bet abu autorystės teises perleido žmonai ir mamai Birutei Kasperavičienei. Skulptūra ištašyta iš stuomeningo ažuolo, atsirado vietos Bazilionų ordino ženklui – degančiam krūmui. Iš Bazilionų apylinkių kilęs menotyrininkas prof. Vytenis Rimkus sakosi baiminęs, kad skulptorė nemėgintų kalti vienuolių figūrų ar veidų. Geriau tiktų apibendrintas vaizdas – tada kiekvienas vertintojas kūrinyje galėtų matyti savo minčių atspindį. Būtent to ir siekta.

Paminklą, įamžinantį vienuolių bazilijonų švietėjišką veiklą, pašventino Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Šventojo Gelbėtojo provincijos (Ukraina) kapitulos narys Ivanas Majkovičius OSBM ir Bazilionų Šv. Bazilijono Didžiojo bažnyčios klebonas Stanislovas Žukauskas, dalyvavo ir kiti tėvai bazilijonai. Paminklo kūrimo iniciatorius Bazilionų mokyklos direktorius Rimantas Gorys dėkojo visiems padėjusiems ir prisidėjusiems prie paminklo kūrimo ir statymo.

Tėvai bazilijonai tvirtina, kad niekur pasaulyje nėra paminklo jų ordinui, nors jo atšakos veikia kone visuose žemyuose. Gal reikėtų susidomėti Lietuvos rekordų fiksuotojai agentūrai *Factum*? Neabejotina, kad Bazilionų miestelio vardas dar kartą nuskambės visuose pla-

stovi priešais mokyklą, jo sukūrimo iniciatyva priklausė mokyklai, o ir mokiniai buvo labai aktyvūs paminklo kūrimo dalyviai. Mat kai buvo paskelbta, kad prie mokyklos bus statomas paminklas jų miesteliui vardą davusiems tėvams bazilijonams, sutarta, kad kiekvienas mokinys paminklo postamentui atneš po akmenį. Tempė po akmenį, kai kas atsivežė net iš kitų vietų. Kai kurie akmenys, pažymėti atnešusiojo ženklu, vardu ar simboliu, buvo išdėstyti į žiedą, supantį paminklo pagrindą. Kiekvienas savo akmenį atnešęs mokinys ir mokytojas jaučiasi paminklo kūrimo dalininku, o tvirtą pamatą įgavęs paminklas stovės ilgus dešimtmečius.

Išleido mokytojos Barbaros Mejerytės knygą

Ažuolą paminklui Bazilionuose dovanojo Šiaulių miškų urėdija, o paminklo atidarymo iškilme dalyvavo urėdijos ryšių su visuomene specialistė Loreta Mejerienė. Ji iš tos pačios giminės kaip ir Barbora Mejerytė (1898–1982). Šios iškilios moters vardu Bazilionuose pavadinta gatvė, sankryžoje su Vytauto gatve ir stovi Bazilionų vidurinės mokyklos pastatas. Pokario metais gyvendama Žalpelioose 1945–1948 m. B. Mejerytė buvo Bazilionų progimnazijos mokytoja. Dėl sveikatos, o gal ir kitų priežasčių, turėjo apleisti mokytojos darbą. Viensėdžio tyloje Žalpelioose dirbo vertėjos darbą. Mokėjo mažiausiai dešimt kalbų, išvertė Dž. Golsvorčio (J. Galsworthy), A. Diuna, V. Skoto (W. Scott), Č. Dikenso kūrinių. Ne visada viensėdžio tyloje buvo šios nuostabios Šiaulių krašto šviesuolės palydovė.

Gimė Vanagiuose, netoli Kurtuvėnų, augo grafo Pliaterio girininko šeimoje su trimis seserimis ir trimis broliais. 1922–1936 m. dirbo Kražių

Du bazilioniečiai garsinantys savo kraštą – menotyrininkas prof. Vytenis Rimkus ir filosofas Romualdas Ozolas prie „degančio krūmo“

„Jūsų lotynistė tiesiog profesorė.“ Tai nebuvo perdėtas įvertinimas. Kražiuose atsiskleidė mokytojos visuomeniškumas ir plati kultūrinė veikla. Ji su mokiniais rinko tautosaką, mokė vaikus deklamuoti, vaidinti scenoje. Mokytoja rengė gegužines, vakarėlius, skaitė paskaitas, su mokiniais ir miestelio saviveiklininkais pastatė ne vieną vaidinimą. Vaidindavo ir aplinkinėse vietovėse. Spėjama, kad apie

Periodikoje tarpukariu skelbė straipsnius dailės, literatūros, mokymo ir auklėjimo temomis. 1928 m. Vyriausybė jos veiklą įvertino apdovanodama Nepriklausomybės dešimtmečio jubiliejaus medaliu.

1939–1945 m. B. Mejerytė mokytoja Šiaulių mergaičių gimnazijoje. Pokario metais niekas B. Mejerytės vardo negarsino, kukli mokytoja rėmė savo seseris, brolius, taip pat ir neturtingų šeimų mokinius, pirkdavo jiems vadovėlius, rašymo priemonės, padėjo ir moraliai. Persišaldžiusi ir pasirgusi tyliai užgeso Žalpelioose, palaidota Kurtuvėnų kapinėse.

Artėjant mokytojos B. Mejerytės 105-osioms gimimo metinėms 2003 m., Bazilionų vidurinė mokykla kreipėsi į B. Mejerytės gimines prašydamą rankraščių, apylinkėse garsėjusių jos rankdarbių. Žmonės atsiliepė. Tarp kitų mokytojos darbų Bazilionų mokyklą pasiekė ir didelės apimties B. Mejerytės prozos kūrinys *Jonė*. Mokyklos direktorius R. Gorys pradėjo rūpintis, kad šis rankraštis taptų žinomas ir platesnei visuomenei. Tartasi su Šiaulių universiteto prorektoriumi prof. Donatu Jurgaičiu. Paprašyta literatūrologo Broniaus Prėskienio kūrinių įvertinti. Sprendimas buvo vienareikšmis: romaną reikia išspausdinti. Šios iniciatyvos ėmėsi Bazilionų mokykla.

Barbora Mejerytė šį savo kūrinių pradėjo rašyti veikiausiai pokario metais, nes 1946 m. vasarą baigta romano pirmoji dalis. Iš viso yra trys romano dalys, kiekviena iš jų dar skirstoma į tris dalis. Romane vaizduojamas XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios gyvenimas. Atskleidžiamas paprastos mergaitės Jonės, našlaitės, gyvenimo kelias ir slapta meilė grafui, kuri baigėsi vedybomis su grafu ir gyvenimu dvaro rūmuose. Pasaką primenantį istoriją, bet joje gausu gamtos vaizdų,

senajam kaimui būdingų burtų, prietarų, etnografinių motyvų. Svajonės romanui būdinga istorija.

Autorė žinojo, kad rašo „į stalčių“, todėl nederino savo kūrinių prie pokario cenzūros reikalavimų ir ideologinių varžtų. Stengėsi rašyti taip, kaip galvoja, įtvirtinti kūrinyje jai pažįstamas senojo lietuviško kaimo realijas, atmieštas svajonėmis ir romantiniais polėkais.

Štai būtent Bazilionų vidurinės mokyklos pastangomis 2007 m. B. Mejerytės prozos kūrinys *Jonė* buvo išspausdintas atskira knyga. Leidybą rėmė Šiaulių rajono savivaldybė, UAB *Mobusta*, Šiaulių miškų urėdija, Šiaulių *Rotary* ir *Saulės Rotary* klubai. Romanas *Jonė* leidžia apie Barbarą Mejerytę kalbėti ne tik kaip apie mokytoją šviesuolę, bet ir kaip apie rašytoją.

Romanas *Jonė* bene pirmasis leidinys Lietuvoje, parengtas ir išleistas mokyklos iniciatyva. Knyga buvo pristatyta ir Vilniuje, Beatričės Grincevičiūtės muziejuje.

Kaip matome, Bazilionų vidurinė mokykla rūpinasi ne vien tėvų bazilijonų praeities ir dabarties darbų garsinimu.

Jau įvyko devynios konferencijos

Vargu ar rasis kita vidurinė mokykla Lietuvoje, kuri per devynerius metus būtų talkinusi rengiant tarptautines mokslines praktines konferencijas (jau įvyko penkios) pagelbėdama Lietuvui-ukrainiečių istorikų asociacijai ir Šiaulių universitetui. Priminsime tas aštuonias asociacijos surengtas konferencijas. Juolab, kad tai reikšmingas Lietuvos ir Ukrainos mokslinių ryšių laidas, pasižymintis visai ne formaliu pobūdžiu.

Pradėjus veikti Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacijai, 2001 m. lapkričio 8–10 d. Šiaulių universitete buvo surengta pirmoji konferencija *Bazilijonai Lietuvoje ir Ukrainoje*. Mėgstantiems efektus pasakysime, kad tai buvo, bent taip tikino iš Romos (Vatikano) atvykęs prof. tėvas Porfirijus Pidručnyj OSBM, apskritai pirmoji pasaulyje tėvams bazilijonams skirta tarptautinė mokslinė konferencija. Iš Šiaulių universiteto konferencija persikėlė į Bazilionų vidurinę mokyklą, o baigiamoji konferencijos dalis buvo surengta Vilniuje Šv. Juozapo bazilijonų ordino vienuolyne. Dalyvavo Lietuvos ir tėvų bazilijonų istorikai.

Apie šios konferencijos baigiamąją dalį gan išsamiai rašė *Mokslo Lietuva*, pateikusi taip pat ir kitų publikacijų apie ukrainiečius. Už tas publikacijas savaitraštis susilaukė dėmesio iš Vatikano: gavo Šv. Bazilijaus ordino generalinės kurijos Romoje vyriausiojo administratoriaus tėvo Porfirijaus Pidručnyj OSBM padėką už Ordino ir ukrainistikos veiklos populiarinimą. Kol kas vienintelis Lietuvoje laikraštis, sulaukęs tokio įvertinimo.

2003 m. įvyko net trys konferencijos. Gegužės mėnesį Ukrainoje (Lvove, Krechive ir Dobromilyje) kalbėta apie Dobromilio reformą, kaip labai reikšmingą tolesnei Bazilijonų ordino veiklai. Ši trečioji konferencija, skirta Bazilionų miestelio mokyklos, įkurtos vienuolių bazilijonų, 230 metų sukakčiai, vyko Lietuvoje. Tų pačių metų lapkričio 30 d. konferencija surengta

Skulptūros šventinimo momentas: t. Vikentijus Pelychas OSBM, t. Artemijus Novickyj OSBM, t. Ivanas Majkovičius OSBM, kun. Stanislovas Žukauskas ir t. Pavlo Jachimec OSBM

netos kampeliuose, kur tik veikia Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino nariai.

Beje, kai sakoma Bazilionų miestelis, tai visų pirma reiškia Bazilionų vidurinę mokyklą. Paminklas

gimnazijoje mokytoja. Aukštos kvalifikacijos pedagogė buvo vertinama kolegų, mylima mokinių. Švietimo ministerijos vizitatorius M. Račkauskas B. Mejerytės darbą apibūdino svari:

1926 m. B. Mejerytė sukūrė ir Kražių gimnazijoje pastatė scenos veikalėlių *Kražių skerdynės*.

Kai kas B. Mejerytę lygina su M. Pečkauskaite – Šatrijos Ragana.

Voluinės Volodymyre.

2003 m. Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis, prorektorius prof. habil. dr. Donatas Jurgaitis, tuometis prorektorius prof. Vaclovas Tričys ir kiti universiteto darbuotojai susitiko su Metropolito Josifo Veljaminsko Rutschio filosofijos-teologijos studijų bazilijonų instituto tuomečiu rektoriumi t. Martinu Chaburskiu OSBM (o. Марин Хабурський, konferencijų programose ši pavardė dažnai rašoma angliška transkripcija – Martyn Khaburskyj). Susitikimo rezultatas – 2004 m. rektorius prof. Vinco Lauručio ir tėvo Martino Chaburskio pasirašyti bendradarbiavimo sutartis tarp Šiaulių universiteto ir Metropolito Josifo Veljaminsko Rutschio filosofijos-teologijos studijų bazilijonų instituto Briuchovičiuose. Sutartis suteikė teisinį pagrindą tolesniam bendradarbiavimui, numatyta siekti bendradarbiavimo konkretumo: pradėta bendromis jėgomis dirbti švietimo, mokslo ir kultūros srityse – abiejų šalių konferencijos įgijo sistemingą pobūdį.

2004 m. lapkričio 11–13 d. Lietuvoje (Šiauliuose ir Vilniuje) vyko penktoji tarptautinė konferencija, skirta Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino dvasinio įkvėpėjo Ivano Kuncevičiaus įstojimo į vienuolyną 400 metų jubiliejui paminėti.

2005 m. gegužės 12–14 d. Šiaulių universiteto dienos ir šeštoji mokslinė konferencija vyko Bazilijonų institute Briuchovičiuose ir Bučiačyje. Šiaulių universitetui tame renginyje atstovavo mokslo prorektorius prof. Vaclovas Tričys, Humanitarinio fakulteto dekanė prof. Genovaitė Kačiūskienė ir istorikė dr. Aldona Vasiliauskienė, dalyvavo Kauno jėzuitų gimnazijos direktorius kun. Gintaras Vitkus ir *Mokslas Lietuvos* vyriausiasis redaktorius.

Šeštoji konferencija *Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas: istorija ir švietėjiška veikla* gegužės 14 d. buvo tęsiama Ternopolio srityje, Bučiačio mieste, Šv. Bazilijaus Didžiojo kolegijoje, kuri minėjo savo atkūrimo dešimtmetį. Konferencijoje nagrinėta graikų apeigų katalikų viduriniojo išsilavinimo mokyimo įstaigų patirtis Ukrainoje, tėvų bazilijonų švietėjiško-

2007 m. liepos 27–28 d. aštuntoji tarptautinė mokslinė konferencija iš ciklo *Šv. Bazilijaus Didžiojo ordinas* vyko Lavrive, Staro Sambire, ir buvo skirta Šv. Onufrijaus vienuolyno 800 metų sukakčiai paminėti.

Mokėsi lietuvių kalbos

To Šiaulių universiteto bendradarbiavimo su Briuchovičiuose veikiančiu bazilijonų institutu rezultatas – lietuvių kalbos kursai šiame institute. 2007 m. lapkričio 24–gruodžio 2 d. kursą vedė Šiaulių universiteto prof. Genovaitė Kačiūskienė, kuri dvejus metus lietuvių kalbos kursą yra skaičiusi ir Sorbonos universitete Paryžiuje. 2008 m. kovo 23 d. iki balandžio 4 d. G. Kačiūskienė skaitė lietuvių kalbos ir Lietuvos kultūros kurso antrąją dalį. Tai nebuvo privalomas lankyti kursas, bet šeši studentai panorą susipažinti su lietuvių kalba ir Lietuvos kultūra. Kokią motyvaciją jautė?

Šv. Juozapato bazilijonų ordino Vilniaus vienuolynas priklauso Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino Švenčiausiojo Gelbėtojo provincijai Ukrainoje, tad visai įmanoma, kad institutą Briuchovičiuose baigę studentai, priėmę vienuolio įžadus, gali būti atsiųsti dirbti į Vilnių. Čia dirbančiam tėvui Pavlo Jachimecui OSBM rūpesčių pakanka, reguliariai teko lankytis ir Estijoje, kur aukodavo Mišias tos šalies graikų apeigų katalikams. Suprantama, rimtai norintys dirbti pastoracinį darbą Lietuvoje vienuoliai bazilijonai jaučia reikalą bent šiek tiek susipažinti su lietuvių kalba.

Be to, buvo kilęs sumanymas Bazilijonų miestelyje organizuoti vasaros jaunimo stovyklą ukrainiečių ir Bazilijonų vaikams. Stovyklai vadovautų, užsiėmimus ir pažintines išvykas vaikams rengtų Briuchovičių vienuoliai bazilijonai. Kad šis darbas būtų vaisingesis, sumanyta lietuvių kalbos pamokyti ir norinčius vienuolius.

Gaila, kad šis gražus sumanymas liko neįgyvendintas, tačiau nereikia, kad pamirštas. Pasakysime, kad tuo metu užkliuvo vizų gavimo reikalai ukrainiečiams, bet ne dėl Lietuvos kaltės. O kad tokia tarptautinė vasaros stovykla vaikams buvo geras sumanymas, abejonių neįvyksta.

metu statyba jau užbaigta, baigiami ir vidaus įrengimo darbai. Tai už JAV ir Kanadoje gyvenančių tėvų bazilijonų lėšas pastatytas šios aukštosios mokyklos statinių kompleksas. Kiekvienam atvykėliui iš Lietuvos malonu išvyti Šiaulių universiteto mokslininkų veidus nuotraukose, kurios kabo Briuchovičiuose esančio Bazilijonų instituto stenduose: Šiaulių universiteto prorektorius Donato Jurgaičio ir Vaclovo Tričio, prof. Genovaitės Kačiūskienės ir, žinoma, dr. Aldonos Vasiliauskienės. Yra ir Bazilijonų vidurinės mokyklos direktoriaus Rimanto Gorio nuotrauka. Tarsi būtų mažytė Lietuvos salelė Briuchovičiuose, nors tam bendradarbiavimui dar nėra nė dešimties metų.

Į kultūrologinę išvyką susipažinti su Ukraina buvo išvykusios dvi Šiaulių universiteto studentų grupės.

Bendradarbiavimo gijos

Kitas Ukrainos bazilijonų ryšių su Lietuva pavyzdys – bendradarbiavimas su Lietuvos Respublikos garbės konsulatu Lvove ir 1992 m. ten įsteigta lietuvių draugija *Medeina* (pirmininkas Vytautas Naruševičius). Konsulatas buvo įsteigtas 1999 m., jam vadovauja Vitalijus Antonovas, kuris yra ir didelės naftos pramonės įmonės vadovas. Kasmal Vasario 16-ąją, per Lietuvos nepriklausomybės dieną, Lvovo lietuvių bendruomenė pažymi tą iškilį datą. Didžiausias dėmesys telkiamas į kultūrologinį ir mokslinį tos lietuviams iškilios datos minėjimo pobūdį. Tuose renginiuose dalyvauja ir Bazilijonų instituto Briuchovičiuose dėstytojai ir studentai.

Tėvas Artemijus (Michailas Novickis) pažymi ir Lietuvos garbės konsulato atsakingosios sekretorės Beatričės Beliaciv geranoriškumą ir pagalbą Lvovo srities gyventojams, taip pat Bazilijonų institutui. Ponios Beatričės dėmesingumu ir pagalba ne kartą įsitikino delegacijos iš Lietuvos nariai, kai tekdavo lankytis Lvove.

Lietuvių draugija *Medeina* niekada nepamiršta į savo renginius pakviesti Bazilijonų instituto dėstytojų ir studentų. Paskutinis, kuriame dalyvavo tėvas Artemijus, buvo 11-asis Lvovo lietuvių dainų ir šokių festivalis.

Ukrainiečių kunigai: t. Pavlo (antras iš kairės), t. I. Majkovičius (ketvirtas iš dešinės) ir A. Vasiliauskienė (penkta iš kairės) su Bazilijonų vidurinės mokyklos pedagogais

ji veikla. Paprastai tose konferencijose dalyvaudavo ir Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto istorikai, dažniausiai atvykėdavo ir į Lietuvoje rengtas konferencijas.

Atstovai iš Lietuvos dalyvavo ir kituose Ukrainoje vykusiuose renginiuose, pavyzdžiui, ukrainiečių tautos šventėje – rašytojo, visuomenės ir kultūros veikėjo Ivano Franko 150-osioms gimimo metinėms skirtame renginyje. Apie išpūdingą tam įvykiui skirtą tarptautinį kongresą rašėme ir *Mokslas Lietuvoje*.

Baigiamajame lietuvių kalbos užsiėmime studentai turėjo atsiskaityti už išklausytą kursą, dalyviai apdovanoti Šiaulių universiteto dovanėlėmis. Lietuviškai kalbėti neišmoko, bet vieną kitą žodį supranta – bent jau *Garbė Jėzui Kristui* lietuviškai pasako ne tik lankiusieji kursas, bet ir daugelis kitų studentų.

Besilankančiųjų 1994 m. įkurtajame ir visavertiškai pradėjusiam veiklą 2002 m. Bazilijonų institute Briuchovičiuose akį džiugino aukštyn ir į plotį augantys nauji instituto pastatai. Šiuo

Vienuoliai bazilijonai labai aktyviai dalyvauja dainoms skirtose festivalio dalyje. Giedojimo ir dainavimo srityje bazilijonų vienuolių nurungti, ko gero, niekam nepavyktų, nes giedojimo programa sudaro reikšmingą vietą jų studijų programoje, taip pat ir vidurinio išsilavinimo teikimo grandyje. O štai šokančių vienuolių bazilijonų neišvysime – jų regula to neleidžia.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

NETEKOME MECENATO IR BIČIULIO

Vaclovas Dargužas (1920 01 06–2009 10 22)

Lietuvą pasiekė liūdna žinia – po ilgos ir sunkios ligos 2009 m. spalio 22 d. mirė Šveicarijos lietuvių bendruomenės veikėjas, Vilniaus universiteto Garbės daktaras, VU bibliotekos mecenatas ir bičiulis dr. VACLOVAS DARGUŽAS.

Vaclovas Dargužas (nuo 1951 m. – ANDREAS HOFER) gimė 1920 01 06 Voveriškiuose (Šiaulių vlsč). 1940 m. baigęs Šiaulių berniukų gimnaziją įstojė į Lietuvos veterinarijos akademiją. 1944-aisiais V. Dargužas pasitraukė į Vakarus. Nuo 1945 m. gyveno Šveicarijoje. 1945–1949 m. mokėsi Berno universitete, 1948–1949 m. jame dirbo mokslo tiriamąjį darbą, apgynė daktaro disertaciją *Kobalto veikimas organizme* ir pasirinko veterinarijos gydytojo darbą. 1957 m. įkūrė vieną moderniausių veterinarijos klinikų Thune, o nuo 1995 m. vadovavimą jai perdavė sūnui. Gyvendamas ir dirbdamas Thune, V. Dargužas aktyviai įsitraukė į Šveicarijos politinį gyvenimą: dešimt metų buvo miesto parlamento narys, dirbo įvairiose kantono institucijose, buvo prekybos bendrovės *Pro Baltikum*, *Kiwani* ir kitų visuomeninių organizacijų narys. V. Dargužas buvo vienas iš Šveicarijos lietuvių bendruomenės Berno skyriaus įkūrimo organizatorių, vicepirmininkas (1981–1990), pirmininkas (1991–2002), vėliau – Garbės pirmininkas. Dalyvavo Pasaulio lietuvių bendruomenės veikloje.

Dr. V. Dargužas ne tik domėjosi Lietuvos valstybės istoriniais dokumentais, bet ir sukauptė daug žemėlapių, kuriuose paminėtas Lietuvos vardas. Šį vertingą XVI–XX a. kartografijos rinkinį 1983 m. jis padovanojo Vilniaus universitetui. Kolekcijoje surinkti Lietuvos kartografijos raidą iliustruojantys Abiejų Tautų Respublikos ir kaimyninių šalių žemėlapiai. Tai garsių Amsterdamo, Augsburga, Niurnbergo kartografių J. Janssonijaus, J. Dankertso, F. De Witto, T. K. Lotterio, M. Seutterio ir kitų darbai, spausdinti geriausiose to meto Vokietijos, Nyderlandų ir kitų šalių spaustuose. Be Lietuvos–Lenkijos žemėlapių yra ir aplinkinių kraštų: Ukrainos, Kuršo, Livonijos, Prūsijos, Rusijos, Silezijos ir kt. Rinkinyje yra miestų planų ir miestovaizdžių. Rinkinio pagrindas – Lietuvos diplomato Jurgio Šaulario (1879–1948) žemėlapių kolekcija (įsigyta po jo mirties). Kolekcija taip

pat buvo pildoma senaisiais žemėlapiais iš Europos aukcionų, antikvariatų ir mugių. Dr. Vaclovo Dargužo surinkti žemėlapiai įvairiose parodose Lietuvoje ir užsienyje garsina Lietuvos vardą, išpūdingiausi pristatomi Europos parlamentarams ir įžymiesiems svečiams. Bibliotekoje saugomas dr. V. Dargužo asmeninis archyvas, jo pastangomis ir rūpesčiu bibliotekai perduotas Lietuvos diplomato dr. Alberto Geručio archyvas ir biblioteka.

1990 m. birželio 20 d. Vilniaus universiteto rektorius ir senatas, išreikšdami universiteto profesorių ir studentų valią, suteikė dr. V. Dargužui Vilniaus universiteto globejo vardą. 1991-aisiais V. Dargužui pirmajam jau Nepriklausomoje Lietuvoje atšventintose Šv. Jonų bažnyčioje iškilmingai buvo suteiktas Vilniaus universiteto Garbės daktaro vardas.

Dr. V. Dargužas su šveicare žmona Ruth Romang išaugino tris sūnus – Markų Vytautą, Gabrielių Gintarą, Arą Luką. – šeimoje išsaugojo gimtąją kalbą, tradicijas ir papročius. Dr. V. Dargužas turėjo dvi brangias žemes – Lietuvą ir Šveicariją. – joms abiems dirbo ir su pagarba ir pasididžiavimu sakė: *Mano šeima ir mes esame Lietuvos ir Šveicarijos piliečiai*.

V. Dargužui buvo brangi Lietuva, jos kalba, teisingi ir kilnūs siekiai. Jis gyvai domėjosi Lietuvos ekonomika, socialinėmis problemomis, džiaugėsi teigiamais poslinkiais Tėvynėje, rūpinosi lietuvių išėvijios kultūros paveldo perdavimu Lietuvai, o kartu su žmona Ruth – labdara pavieniems asmenims ir organizacijoms Lietuvoje ir Punske krašte.

Už nuopelnus Lietuvai 1998 m. apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu.

Vasarop urna su tauraus lietuvio dr. V. Dargužo palaikais bus atvežta į Šiaulius ir palaidota šeimos kape šalia motinos.

Dr. Vaclovo Dargužo vardas visada pagarbiai bus prisimenamas ir minimas Vilniaus universitete ir Lietuvos mokslo pasaulyje.

**Irena Krivienė, Nijolė Šulgienė,
Vilniaus universiteto
biblioteka**

Baltasis šviesoraščio metraštinkas, arba Penki vakarai su Bernardu

Pradžią Nr. 15

**Per dieną pasikeitė
Lietuvos ir ELTA statusas**

Bernardo prisiminimuose nemaža tiesos, kuri sunkiai prasiverždavo pro to meto cenzūros sietus. Kad ir toks pasakojimas.

1969 m. Lietuvos telegramų agentūra ELTA minėjo savo veiklos 50-metį. Šventėje lankėsi ir buvęs ELTA direktorius akad. Kostas Korsakas. Jis papasakojo, kaip 1940 m. buvo paskirtas ELTA direktoriumi vietoj ligi tol šiai agentūrai vadovavusio Valentino Gustainio. Didžiausią įspūdį visiems paliko prisiminimas, kaip K. Korsakas pirmą kartą apsilankė TASS'o būstinėje Maskvoje. Į Maskvą K. Korsakas vyko prieš TSRS Aukščiausiosios Tarybos Septintąją nepaprastąją sesiją, taigi TASS'o vadovybės buvo sutiktas kaip užsienio šalies spaudos agentūros vadovas. K. Korsakui buvo parodyta derama pagarba, jis priimtas aukštu lygiu.

1940 m. rugpjūčio 3 d. vyko TSRS Aukščiausiosios Tarybos Septintoji nepaprastoji sesija, kurioje Lietuva buvo priimta į TSRS sudėtį. Iškart po sesijos K. Korsakas vėl užsuko į TASS'ą, bet niekas jo ten nebelaukė. TASS'o direktorius per savo techninę sekretorę pranešė, kad kai ELTOS direktorius bus reikalingas, jis bus iškvieštas į Maskvą.

Taigi per vieną dieną pasikeitė Lietuvos, o kartu ir ELTA statusas: iš užsienio spaudos agentūros ji tapo TASS'o padaliniu.

Nuostabu, kad visa tai K. Korsakas ELTOS jubiliejaus šventėje pasakojo viešai. Mažas epizodas, o jame visa Lietuvos valstybės drama.

Tiesiog žmogiškumas

Daug malonių emocijų Bernardui sukulia istoriko prof. Vytauto Merkio nuotrauka, daryta 1969 metais. Viešintelį tą kartą ir buvo susitikęs su V. Merkiu, bet visam gyvenimui padarė įspūdį mokslininko paprastumas ir žmogiškumas. Apie viską iš pradžių.

Kasmet liepos 21 d. būdavo paskelbiami naujųjų Lietuvos respublikinės premijos laureatų vardai. ELTA

Gedimino Žemlicko nuotrauka

sužinodavo apie naujuosius laureatus keturias ar penkias dienas prieš oficialų paskelbimą. Reikėdavo suspėti laureatus nufotografuoti, o tai būdavo ne taip jau paprasta, nes vidurvasaris, žmonės poilsiauja, išsivažinėję kas kur. Fotokorespondentams buvo rūpesčio ir vargo tuos laureatus susirasti.

Bene dažniausiai darbo gaudavo B. Aleknavičius, nes kaip ELTOS atstovas Klaipėdai ir Žemaitijai poilsiaujančius laureatus vasarą lengviausiai galėdavo susirasti Palangoje. Užduotyje buvo reikalaujama: nufotografuoti, bet nesakyti, kokiam tikslui tai daroma. Kaipgi Bernardas nepasakys. Aišku, pasakydavo, pasveikindavo fotografuojamus laureatus, žmonės malonia žinia labai džiaugdavosi, tad ir Bernardas pasijusdavo mieliausias jų svečias, geros naujienos skelbėjas.

Vytautas Merkys Valstybine premija buvo apdovanotas 1969 m. kartu su Adolfu Tautavičiumi ir Juozu

Jurginiu už knygą „Vilniaus miesto istorija...“. Merkys poilsiaavo Mokslininkų poilsio namuose Palangoje. Lauke nefotografuosi, nes buvo reikalaujama, kad nuotrauka būtų tarsi studijoje padaryta. Bernardas bando ir taip, ir kitaip fotografuoti, bet tam reikalui labai netiko fonas – poilsio namų sienos. V. Merkys pajuto, kad įvairūs trukdžiai kliudo padaryti norimą nuotrauką, todėl pasisiūlė atsistoti ant grindų. Tą ir padarė. Bernardas parinko reikiamą rakursą ir padarė reikiamas nuotraukas. O didžiausią įspūdį Bernardui paliko tai, kad žymus mokslininkas sugeba įeiti į kito žmogaus padėtį ir labai paprastai išsprendė visus sunkumus.

Tarsi mįslingas Rytų išminčius

Dainininkė Beatričė Grincevičiūtė fotografuota „iš natūros“, nepozuojanti. Iš šios nuotraukos nepasakytum, kad dainininkė buvo neregė, nors kai žinai, ieškai niuansų, kurie žinomą tiesą patvirtintų. Akivaizdu, kad dainininkė gedi, panirusi į save. Iš tikro taip ir buvo, nes Palangoje 1972 m. buvo laidojamas kompozitorius Balys Dvarionas. Vis dėlto Bernardas apgailestauja, kad dainininkės Beatričės Grincevičiūtės išties geros nuotraukos mūsų fotografams taip ir nepavyko padaryti.

Dailininką Liudą Truikį pavyko nufotografuoti tarytum mįslingą Rytų išminčių, sakytumėi kokį Dalai Lamą. Žvilgsnis nukreiptas į tolius ir erdves, į kurias veržiasi mintis, bet iš kurių negrįžtama. Gal tai anapusių šauksmas? Juk paties Truikio kūryboje apstu begalybės įvaizdžių, erdvės begalybė pabrėžiančių metaforų, motyvų ir kompozicijų.

Kaip pavyko štai taip Liudą Truikį nufotografuoti? „Kažkaip pasisekė“, – kukliai sako Bernardas. Daug kas yra fotografavęs dailininką, bet tokią nuotrauką padarė tik Bernardas. Kada tai buvo, sunku jam pačiam šiandien prisiminti. Gal kurioje Palangos kavinėje... Bernardas pajuto, kad gera dailininko poza ir paprasė akimirksniu sustingti. Rakursas iš apačios – galimas dalykas

kai vienus metus ten dirbo Vydūnas. Buvo pakviestas įkvėpti gimnazistus.

Kas siejo L. Truikį su Bernardu? Gal ir ne glaudžiausi saitai. Į Palangą Truikys atvažiuodavo atostogauti. Kai gyva buvo L. Truikio žmona aktorė Marijona Rakauskaitė, juodu Bernardas sutikdavo Kaune oriai einančius išskeltomis galvomis. Bernardui ši išsiskirianti pora atrodė visiškai neprieinama, bet gal tai buvo tik toks įspūdis. Rakauskaite mirus Truikys, matyt, jautėsi labai vienišas, bent jau Palangoje Bernardui tekdavo su juo ir pasišnekučiuoti, ir puodelį kavos išgerti. Tarp kitų dailininkų jis draugų gal nelabai ir turėjo, buvo truputį vienišius, bent jau taip rodė Bernardui. Kai dailininką aplankė ir pasiūlė jį nufotografuoti, šis mieliai sutiko. Ir vėliau neatsisakė būti fotografuojamas, nevengė ir pasikalbėti.

Pakako mažos žinutės laikraštyje

Kartais lakoniška seno laikraščio žinutė sužadindavo mintį, kaip svarbu nufotografuoti ir pakalbinti reikšmingo įvykio dalyvį. Pavyzdžiui, kretingiškį Juozą Jurkų, gimusį 1899 m. rugpjūčio 8 dieną. Sankt Peterburge leisto literatūros, mokslo ir politikos savaitraščio *Lietuvių laikraštis* 1905 m. gegužės 12 d. numeris išspausdino žinutę, kurioje rašoma:

„Ant 3 dienos sausio buvo nutarta pas mus pateikti lietuvišką vakarą. Prieš vakarą pradėjo rinktis į vieną kuopą svečiai...“

Toliau pirmajame legalaus po lietuviškos spaudos draudimo lietuviško laikraščio numeryje aprašomas Kretingoje surengtas pirmasis lietuviškas šokių vakaras *Aguonėlė*. Pasirodo, tame vakare šoko dvi Jurkaus seserys, atsivedusios ir savo pusšeštų metų broliuką.

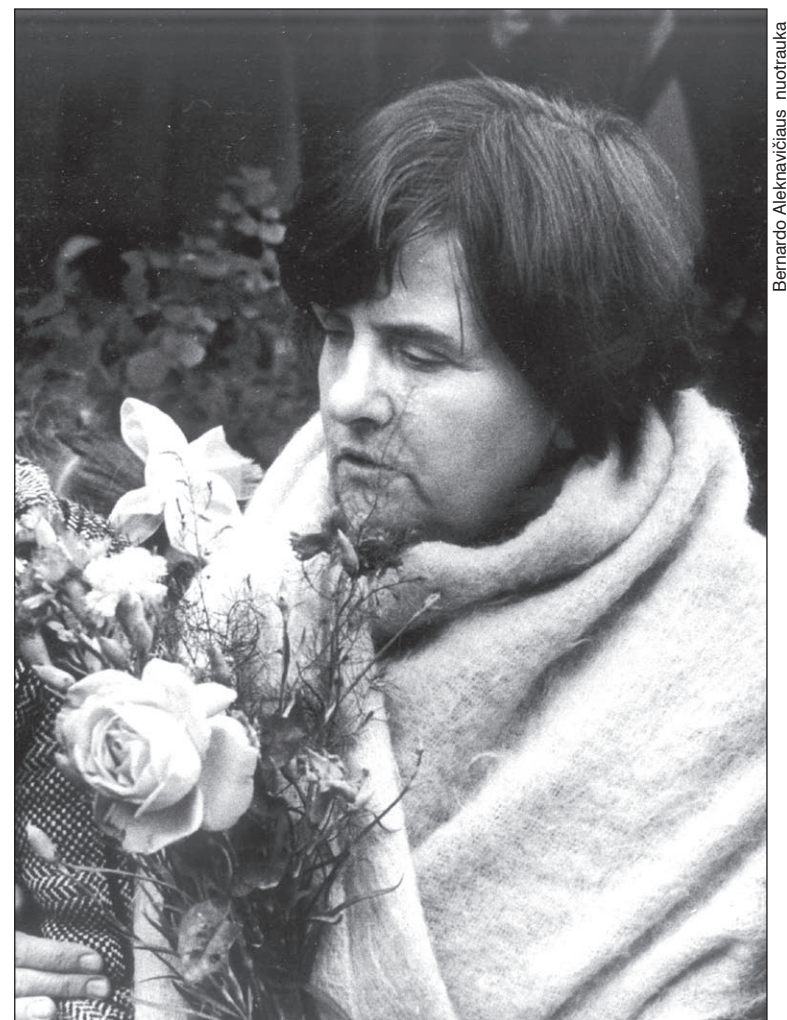
J. Jurkus dirbo Kretingos krašto tyros muziejuje, kurio vedėjas Juozas

Audrinanti jausmus ir mintis Baltija

fotografuodamas Bernardas turėjo trilinkas susiriesti.

Nereikia bijoti pozavimo, svarbu, kad tas pozavimas būtų pateisintas, protingas, aiškina Bernardas, o kad jis teisus, patvirtina daiktinis įrodymas – Liudo Truikio portretas. Jis fotomenininkui pozavo, bet įdomu, kad nuotraukoje pozavimo nesijaučia. Atvejis, kai meninis rezultatas tampa tikroviškesnis už tikrovę. Momentas, kai žmoguje atsispindi jo vidinė esmė, tikrasis „aš“. Menas matyti ir jausti lemia kūrybinę sėkmę.

L. Truikys Bernardui labai aktualus dar ir dėl to, kad buvo vydytinistas. Dar daugiau – paties Vydūno mokinys. Telšių gimnazijoje L. Truikys mokėsi,

Bernardo Aleknavičiaus nuotrauka

Dainininkė Beatričė Grincevičiūtė einanti į kompozitoriaus Balio Dvariono laidotuves

Bernardo Aleknavičiaus nuotrauka

Dailininkas, scenografas vydytinistas Liudas Truikys Palangoje

Antanina Aleknavičienė taip pat yra knygos žmogus

Mickevičius apie to pirmo lietuvių šokio vakaro dalyvį pranešė Bernardui. Šiam antrą kartą priminti neprireikė, jis nufotografavo to lietuvių šokių vakaro Kretingoje dalyvį J. Jurkų, išspausdino laikraštje straipsnelį. Žinutę pasigavo baletmeisteris ir pedagogas, Klaipėdos universiteto prof. Juozas Gudavičius (1926–2008). Jo pastangomis 2005 m. Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Choreografijos katedra su bendraminčiais gražiai paminėjo pirmojo lietuviško šokio vakaro *Aguonėlė* šimtąsias metines.

Aišku, į Bernardo objektyvą yra patekę choreografi Juozas Gudavičius ir Juozas Lingys – žymūs lietuvių tautinio šokio puoselėtojai, jau nekalbant apie visą plejadą baletų šokėjų, pradedant Bernardo ir Antaninos namuose nufotografuota prima balerina Leokadija Aškelovičiūtė ir baigiant *Žuvėdros* šokių kolektyvo vadovais Skaiste ir Romualdu Idzelevičiais. Vargu ar kas Lietuvoje yra tiek kartų dalyvavęs pasaulio čempionatuose, kiek ši šokio trenerių pora. Pagaliam kas dar yra tiek kartų laimėjęs pasaulio ir Europos čempionų ir prizininkų vardus – *Žuvėdra* čia tarp visų Lietuvos kolektyvų ir ne vien šokėjų – vargu ar turi konkurentų.

Geriausios Donelaičio skulptūros autorius

Daug kas yra fotografavęs skulptorių Konstantiną Bogdaną, bet Bernardo santykis su šiuo menininku ypatingas. Visų pirma tai Kristijono Donelaičio skulptūros kūrėjas. Šis meno kūrinys stovi Vilniaus universiteto Centrinė rūmų pastato nišoje. Tai ir Bernardo kūrybinių interesų laukas, nes Donelaičio, Vydūnas ir Simonaitytė – trys bene svarbiausios traukos centrai, kuriems Aleknavičius yra atidavęs ne vienus savo kūrybinio gyvenimo metus.

Su prof. K. Bogdanu jį sieja ir asmeninis ryšys. „Mano mokytojas“, – taip kalba apie šį kūrėją. Mat kai 1948 m. Bernardas mokėsi Kaino mokytojų seminarijoje, studentas K. Bogdanas seminaristus mokė dailės ir piešimo. Daugiau kaip 60 metų pažįstami, ir ta draugystė tęsiasi jau ne vien kaip mokytojo ir mokinio,

darbais, rinko sovietmečiu išniekintų bažnyčių išdaužytų langų vitražo stiklo duženas, kurios jam buvo tarsi ženklai iš praeities, žadino vaizduotę ir teikė kūrybinių impulsų.

Bernardas visų šių kūrėjų atžvilgiu pasirodė besąs labai atsakingas kūrėjas – turi padaręs visų jų išraiškingus fotoportretus. Kad ir Petrą Deltuvą fotografavo gulintį ant žolės Nidoje dar 1966 m. jaunųjų kūrybinių darbuotojų stovykloje. Buvo suvažiavę poetai, dailininkai ir kitų meno sričių atstovai. Bernardo užduotis buvo parodyti nuotraukose kūrybinio jaunimo stovyklą Nidoje. Keliomis nuotraukomis aprūpinęs ELTA, būtų galėjęs sau maudytis ir kaitintis saulėje. Tačiau stengdavosi tą laiką panaudoti ir toliau fotografuodamas, nors tų jaunų kūrėjų pavardės jam tuo metu nedaug ką sakė. Iš visų daugybės tos stovyklos dalyvių Bernardas žinojo tik Albiną Bernotą. Ir dar Lionginą Šepetį. Tik gerokai vėliau daugelis tų jaunų menininkų ir literatų išgarsėjo. Pasirodo, ten buvo rašytojas Vytautas Petkevičius ir kiti pradėję garsėti literatai. Daugelis pateko ir į Bernardo objektyvą.

Gražus peizažas – geras dalykas, tačiau pagrindas yra žmogus, – sako Bernardas. O jo vertę suvokiame tik tada, kai jau žmogaus nebėra. Tuos dalykus fotografas turi matyti, antraip nebus fotografu. Panašiai kaip snaiperis.

Iš šviesotamsos audinio

Bernardas yra nemažai pagelbėjęs kai kuriems skulptoriams. Regimantas Midvikis surūpina skulptūrą ir kviečiasi Bernardą ją fotografuoti. Iš fotografijos pamatydavo savo klaidas, kai kurias spėdavo ištaisyti. Daug vėliau Bernardui atskleidė šią savo paslaptį. „Tu taip nufotografuoji, kad pagal nuotrauką matau, kur mano klaida“, – kartą yra pasakęs.

Bernardas šiai skulptoriaus minčiai visiškai pritaria: natūroje daug ko gali nepastebėti, o fotografija viską atskleidžia. Bet juk geras fotografas sugeba paslėpti trūkumus, išryškinti privalumus ir prislopinti visa, kas nereikalinga. Tai kaip ten yra iš tikrųjų? Aišku, truputį provokuoja Bernardą. Jis tęsia mintį: fotografijoje pagrindiniai „veikėjai“ yra šviesa ir šešėliai, todėl žaidžiant su šviesa galima daug pasiekti.

Kad šviesa ir šešėliai yra svarbiausios fotografijos dedamosios dalys patvirtina ir Bernardo nufotografuota M. Mažvydo skulptūra su jos kūrėju R. Midvikiu. Šioje nuotraukoje tarsi pats Mažvydas spinduoliotų šviesą, kaip kad ir jo rankose *Katekizmas*. Iš nebūties ir tamsos išplaukia. Bent taip Aleknavičiaus nuotraukoje. Regis, Bernardas puikiai yra įvaldęs tą šviesotamsos žaisimą, iš kurio gimsta naujos prasmės, atsiveria meno kūriniai svarbios gelmės.

Fotoreporteris, prie kurių iš dalies save galėtų priskirti ir šių eilučių autorius, gali tik šviesiu pavydu pavydėti fotomenininkui. „Gaudant kadra“, kuris juk kaip zuikis šmėkštels – nepakartosi, todėl sunku siekti išmąstyto ir išjausto meninio rezultato. Tačiau Bernardo dūšioje tiek atleidimo, kad jis sugeba rasti pateisinimą net ir šiam atvejui: tokia yra fotoreportero, įvykio fiksuotojo duona. Siekiantis meninio rezultato fotografas (dabar retai išgirsi sakant, dabar visi menininkai) pirma susikuria scenarijų, nuspiešia siekiamą vaizdą ir tik tada į rankas ima fotoaparata.

Bernardas prisipažįsta, kad jam pačiam artimesnė dokumentinė fotografija. Momento, šios gyvenimo akimirkos fiksavimas jam – esminė vertybė. Kad ir fotografika. Ją gali daryti šiandien, rytoj, po metų, o po dešimties gal dar

geriau padarysi. O įvykio nepakartosi. Žinoma, fotoreporterio, įvykio fiksuotojo darbe daug lemia atsitiktinumas. Štai kad ir vienas iš Midvikio kurtojo Mažvydo variantų. Jis buvo išlipdytas iš molio, tą eskizą Bernardas užfiksavo su pačiu autoriumi, bet niekas to jau nepakartos, nes ir tas muliažas, vienas iš daugelio būsimo skulptūros variantų, gal jau neišlikęs. Būtent per tą Midvikio jautrumą fotografijai Bernardas ir suėjo į draugystę su šiuo skulptoriumi.

Jaunumas kūrybai ne kliūtis

Kitą *Mažvydą* sukūrė skulptorius Justas Mickevičius. Tuo metu, kai į skulptoriaus dirbtuvę Giruliuose atėjo Bernardas, per langą krito šviesa ir apšvietė skulptūrą. Aišku, Bernardas šoko kuo greičiau fotografuoti, kol saulė nepasisuko kitu kampu. Kas būtų ši nuotrauka be šio keisto ir dramatiško apšvietimo?

Gaila, bet šios skulptūros Lietuvoje jau nepamatysime – nupirko vienas iš Rusijos muziejų. Nėra Lietuvoje ir paties J. Mickevičiaus, išvyko į JAV. Sunku patikėti, kad ten taps didesniu menininku negu savo tėvynėje. Bet gal įvyks stebuklas ir bus priešingai?

Jau minėtasis 1966-aisiais jaunųjų kūrėjų stovykloje Nidoje į objektyvą pateko ir tuomet dar keturiasdešimties neturėjęs, bet spėjęs plačiai pagarsėti skulptorius Gediminas Jokūbonis (1927–2006). Jaunumas nesutrukdė iš Kupiškio kilusiam skulptoriui sukurti Pirčiupių *Motiną* (1960), už kurią tais pačiais metais buvo apdovanotas valstybine, o 1963 m. gavo ir aukščiausią to meto Tarybų Sąjungoje V. Lenino premiją. Puikūs ir kiti skulptoriaus sukurtieji paminklai: Kiprui Petrauskui Vilniuje (1974), Maironiui Kaino Rotušės aikštėje (1977), Martynui Mažvydai Vilniuje (1977), Adomui Mickevičiui Vilniuje (1984), A. Vienažindžiui Mažeikiuose (1987), Vytautui Didžiajam Birštone (1998), Antanui Baranauskui Seinuose (1999), Jonui Basanavičiui Vilniuje (2001).

Tragiškai žuvę skulptoriai

Kad jau prabilome apie skulptorius, prisiminkime ir Lionginą Garlą

(1948–1983). Jo sukurtas Vydūno biustas puošia Bernardo svetainę, tokius pat biustus turi Vydūno draugijos pirmininkas Vacys Bagdonavičius ir aktorius Bronius Gražys. Visi trys šiuos biustus įsigijo jau po skulptoriaus tragiškos žūties tuometėje Jugoslavijoje.

Tai atsitiko 1983 m., kai ekskursantų iš Lietuvos autobusą kliudė krovininė mašina su sijomis. Trys autobuso gale sėdėję vyrai žuvo, tarp jų ir skulptorius Lionginas Garla. Klaipėdoje šis Vilniuje gimęs skulptorius dirbo nuo 1973 m., per dešimt metų uostamiestyje pasižymėjo kaip vienas kūrybingiausių skulptorių. Daugiausia reikėsi skulptūrinio portreto kryptyje. Jo rankoms priklausė pirmojo Lietuvos jūrų kapitono L. Stulpino, rašytojų A. Venclavos, P. Cvirkos, J. Biliūno, S. Daukanto, režisierių R. Juknevičiaus, P. Gaidžio, aktorius A. Žadeikio, kompozitorių Bacho, Bethoveno, Šostakovičiaus, Čaikovskio, Glinkos, Čiurlionio, Šimkaus, Gruodžio biustai, dekoratyvinės skulptūros, antkapiniai paminklai.

Skulptoriaus darbų formos nesudaužytos, tad vienas Vydūno gerbėjas suspėjo keletą Vydūno biustų išlieti. Ne vieną Bernardo Aleknavičiaus nuotrauką esame spausdinę su L. Garlos sukurtuoju Vydūno biustu *Mokslu Lietuvoje*.

Teofilij Kazimierą Valaitį, taip pat tragiškai žuvusį talentingą skulptorių, Bernardas nufotografavo visai atsitiktinai per Kaziuko mugę Vilniuje. Jo nepažinojo, nežinojo, kas yra tas Valaitis, bet patraukė įspūdinga barzdočiaus skulptoriaus išvaizda. Paradoksas, bet taip ir liko kaip geriausias talentingo skulptoriaus portretas.

Nelaimingo atsitikimo metu T. K. Valaitis tragiškai žuvo Smiltynėje. Dar galima pasakyti, kad T. K. Valaitis buvo Monikos Mironaitės dukters Dagnės Jakševičiūtės pirmasis vyras. Yra Jakševičiūtės ir Valaičio sūnaus Roko, laikančio varlytes, nuotraukos.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Bernardas Aleknavičius pasakoja apie skulptorių Lionginą Garlą, Vydūno skulptūros autorių

Lietuvos technikos biblioteka optimizavimo išvakarėse

Atkelta iš 3 p.

kitus bibliotekų paslaugų gavėjus.

Noriu pabrėžti, kad LTB nedubliuoja kitų šalies bibliotekų veiklos ir funkcijų. Esame turtingi savo fondais ir išskirtiniai dėl kai kurių paslaugų vartotojams. Per nepriklausomybės laikotarpį būdavo metų, kai už 1 mln. litų komplektuodavome techninės, ekonominės ir kitos literatūros. Vilniaus pedagoginio universiteto biblioteka kasmet gali skirti apie 250 tūkst. litų literatūrai komplektuoti. Turime geriausia iš įvairių šalies bibliotekų sukaupią literatūros fondą (išskyrus grožinę literatūrą).

Aukštųjų mokyklų bibliotekos, vykdydamos Europos Sąjungos projektą, turės galimybę įsigyti daugiau kaip 60 elektroninių mokslo duomenų bazių, nes šis projektas gavo finansavimą. Tikimės, kad kai kuriomis iš tų bazių galėsime naudotis ir mes.

Biblioteka kintančiame pasaulyje

ML. LTB buvo kurta laikais, kai Lietuvos pramonė turėjo didelį mastą, Lietuvoje dirbo 100 tūkst. inžinierių, kurie ir buvo šios bibliotekos svarbiausi skaitytojai. Šiandien savo valstybėje tokia pramonė negalime pasigirti, o mėgindami atsakyti į klausimą, kur dabar yra tie mūsų 100 tūkst. inžinierių, kokius darbus dirba, tikriausiai gautume ne itin džiuginantį atsakymą. Akivaizdu, kad Lietuvos ekonomika, ūkis ir pramonė restruktūrizuojasi, valstybė gyvena visai kitais interesais ir prioritetais negu kad prieš 20 metų, tad gal šiuo metu reikia jau visai kitokio pobūdžio bibliotekų? Matyt, neatitiktinai kai kur net ir gerą gražų žodį „biblioteka“ jau keičia tokios sąvokos kaip informacijos ir komunikacijos centrai. Ką apie visa tai mano LTB darbuotojai ir skaitytojai?

Sigita Vikšraitienė, LTB direktoriaus pavaduotoja.

Vienas iš didžiausių priekaištų, kuriuos tenka išgirsti, esą LTB sukurta tam tikroms tikslinėms skaitytojų grupėms aptarnauti. Išties biblioteka buvo sukurta pramonėje dirbančių darbuotojų poreikiams tenkinti, bet nuo pat įkūrimo šia biblioteka naudojosi ir platesnė visuomenė. Daugelis biblioteką lankyti pradėję dar būdami studentai šiandien yra žinomi verslininkai, bendrovių vadovai ir savininkai, aukštųjų mokyklų dėstytojai, mokytojai. Bet ir dabar mūsų biblioteka labai populiari tarp studentų.

Ko gero, esame viena iš didžiųjų šalies bibliotekų, kuri geranoriškai leidžia leidinius neštis į namus. Skaitytojams darbo sąlygos labai palankios, nes LTB nėra apsiribojusi aptarnauti vien tikslines skaitytojų grupes. Nors kaupiamė specialiąją literatūrą, turime labai plačios tematikos fondus, kurie vertinami dizainerių, architektų, ekonomistų. Nuo senų laikų komplektuodavome brangius Vakarų šalių leidinius, kuriais noriai naudodavosi dailininkai, drabužių modeliuotojai, architektai, taigi ne vien pramonėje dirbė žmonės.

Česlova Gabnienė, LTB skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja.

Po senaisiais pastato skliautais – diskusija apie Lietuvos technikos bibliotekos ateitį

Kuo skiriamės nuo kitų bibliotekų? Panagrinėjome Vilniaus didžiųjų bibliotekų padėtį. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos skaitytojai spaudiniais gali naudotis tik vietoje, išskyrus personalinio abonemento, vaikų literatūros centro skaitytojus ir bibliotekos darbuotojus. Vilniaus universiteto biblioteka literatūrą į namus išduoda tik VU studentams ir darbuotojams. Vilniaus Gedimino technikos universiteto biblioteka kitų aukštųjų mokyklų studentams leidinių į namus neskolina, moksliniam, pedagoginiam ir kitam savojo universiteto personalui į namus leidinius išduoda. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje abonementu turi teisę naudotis tik Lietuvos MA tikrieji nariai ir MA įstaigų darbuotojai.

LTB priima visus, kurie nori būti mūsų skaitytojais, aptarnaujame Lietuvos ir užsienio šalių žmones. Turime vieną apribojimą – leidžiami naudotis biblioteka jaunimui nuo 16 metų. Tai susiję su tuo, kad nekomplektuojame šios tikslinės grupės literatūros. Darome išimtis: jeigu gabiems vaikams tikrai reikia mūsų fonduose saugomų leidinių, jie gali į mus kreiptis ir į jų prašymą tikrai bus atsižvelgta. Tokių gabių moksleivių turime.

Tad net būdama specialioji biblioteka LTB yra visiškai atvira visuomenei pradedant nuo akademikų ir baigiant studentais, vyresniųjų klasių moksleiviais. Pagal profesines grupes skaitytojai specialistai (tarp jų architektai, verslo ir socialinių mokslų atstovai) sudaro 60 proc. visų skaitytojų. Į ne kvalifikuotą specialistų grupę (pagal *Sintagmos* parengtą profesijų klasifikatorių) patenka ir studentai, kaip dar neturintys kvalifikacijos.

Jonas Vėlyvis, LTB skaitytojas.

Jau 40 metų esu šios bibliotekos skaitytojas – dar nuo tada, kai LTB glaudėsi A. Vienuolio gatvėje. Pradėjęs rengti mokslinį darbą iš ekonomikos srities kreipiausi būtent į šią biblioteką. Panašus daugelio mano kartos skaitytojų kelias. Pažįstu daug žmonių, kurie nuo studijų laikų iki šiol yra LTB skaitytojai. Yra tekę daug metų vadovauti žurnalui *Statyba ir architektūra*, pagal to meto tvarką mūsų leidiniui tekdavo „šefuoti“ statybas. Ne viena

straipsnį buvome paskyrę LTB pastato Šv. Ignoto gatvėje remonto darbams. Didelį išpūdį darė tai, kaip darbuotojai džiaugdamiesi vargo, nes žinojo, kad Vilniuje bus puiki biblioteka, joje skaitytojams bus gera mokytis ir dirbti intelektualinį darbą. Toks mano kaip daugiamečio skaitytojo prisiminimas.

ML. Bet juk atrinta ne vien išvažiavusieji iš Lietuvos, bet ir tie jauni žmonės, kurie nebeskaito knygų, tenkinasi tuo, ką jiems teikia kompiuteris. Gal jų gyvenimas virtualioje erdvėje ir reiškia, kad seno pavyzdžio bibliotekos jau nebeatliepia dalies jaunosios kartos poreikių?

Jonas Vėlyvis. Kartais girdime priekaištus bibliotekai, girdi, mažėja skaitytojų skaičius. Jeigu vien tokiais skaičiais remsimės, reikės uždaryti kone visas bibliotekas, nes mūsų žmonės važiuoja į užsienį, ten įsidarbina, o mums atvežama jų ten pagaminta produkcija. Biblioteka pirmiausia yra tautos ir valstybės aukštos kultūros požymis, šalies išsivystymo ir tautą ugandantis rodiklis. Kas į septynių pasaulio stebuklų sąrašą senovėje pateko? Be

kitų stebėtinų dalykų ir Aleksandrijos biblioteka. Kas šiuo metu Europoje pastatė vieną moderniausių bibliotekų? Kaimynė Baltarusija Minske. Ar bent vieną panašaus užmojo biblioteką Lietuvoje turime? Ne.

Prof. habil. dr. Gediminas Marčiukaitis, LTB skaitytojas.

Prieš penkias dienas teko lankytis Minske, mačiau ir naująją biblioteką. Baugu apie ją kalbėti, nes galiu būti apšauktas nepatriotiškai maįstančiu piliečiu.

J. Vėlyvis. LTB įaugusi į Vilniaus senamiestį ir jau yra to Senamiestio dalis – biblioteka gyva yra čia, Šv. Ignoto gatvėje, o ne kur kitur. Jeigu LTB būtų perkelta į kitą vietą, kaip dabar kai kas bando siūlyti, nuo jos bus atskirta didžioji jos įprastinių skaitytojų ir renginių lankytojų dalis. Jeigu LTB taptų kurio nors universiteto biblioteka, tai daugeliui žmonių asocijuosis su jų vaikų ir vaikaičių reikalu į tą biblioteką eiti. O dabar yra susiklosčiusi LTB veiklos tradicija, žmonės įpratę lankyti ją Senamiestyje. Tai labai svarbu.

Bibliotekos politikų darbo trūkumų neištays

G. Marčiukaitis. Vienu kitu išpūdzium iš kelionės į Baltarusiją vis dėlto knieti pasidalyti. Susidarė išpūdis, kad baltarusiai daug daugiau dėmesio skiria naujoms bibliotekoms statyti, jų įrangai ir apskritai technikos taikomiesiems mokslams.

22 metus teko būti tuomečio VISI (dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas) prorektoriumi mokslo reikalams, teko stažuootis JAV ir kitose šalyse. Įsitikinau, ir mano nuomonė nesikeičia: aukštajai mokyklai biblioteka yra pagrindinė laboratorija, neatsižvelgiant į tai, ką studentas studijuoja – technikos, socialinius ar bet kuriuos kitus mokslus. Taip pat mokslo įstaigose didžiausias dėmesys turi tekti bibliotekoms. Visiškai nesuprantami siekiai kai kurias bibliotekas sujungti ar net panaikinti. Reikia siekti priešingo dalyko: statyti naujus informacijos ir komunikacijos centrus, bet kol jie nepastatyti, nereikėtų daug metų gerai dirbančių ir autoritetą pelniusių bibliotekų taip „optimizuoti“, kad jų neliktų.

Per bibliotekas šviečiama visuomenė. Juk dabar neturime statybos srities lietuviško mokslo žurnalo, visi straipsniai rašomi anglų kalba. Net rusinimo laikais mokslinius straipsnius spausdintome lietuvių kalba, o kaip yra dabar? Tik angliškai. Kaip gali būti ugdoma lietuviška šios srities terminija, iš kur bus įsisavinamos lietuviškos techninės sąvokos? Jeigu norėdamas įgyti mokslo laipsnį negaliu rašyti straipsnių lietuvių kalba iš savo mokslinių tyrinėjimų, kur nusiritome?

Net ir buvusios santvarkos laikais bent jau iš technikos mokslų srities LTB buvo galima rasti daug naujausios informacijos. Ir dabar sukaupia labai geros techninės literatūros, taip pat ir rusų kalba, bet dabartiniai studentai jau nemoka rusiškai. Blogiausia, kad ir jų anglų kalba – ištisas žargonas. Jaunimas kartais galvoja, kad Lietuvoje ligi šiol nieko nebuvo daroma, gyvenome dykynėje. Jeigu labiau kliautūsi kad ir LTB

Lietuvos technikos bibliotekos darbuotojos neslepia rūpesčio

sukaupta informacija, įsitikintų, kad yra ne taip. Bet kai sugeba skaityti tik anglų kalba ir tai ne kažin kiek, gauna iškreiptą vaizdą.

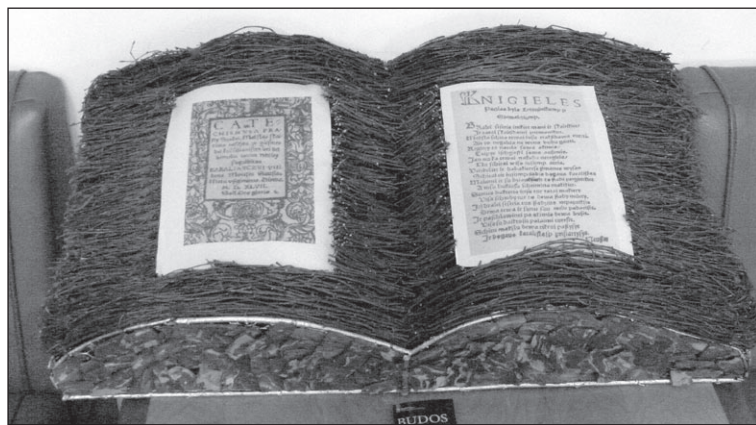
Apibendrinu: kai bandoma kritikuoti bibliotekas, reikėtų turėti mintyje visos mūsų švietimo sistemos trūkumus, o pastarieji didžia dalimi priklauso nuo netikusį įstatymų, kurių kūrėjai yra politikai. Bibliotekos jų darbo trūkumų neištaišys.

ML. Būkime ne tik kritiškai, bet ir savikritiškai. Jeigu mokykla, šeima ir aukštoji mokykla jauniems žmonėms neįdiegė poreikio skaityti, jauni žmonės labiau kliaujasi informacija iš „Google“, o ne iš bibliotekų, dabar ir turime rezultatą, kurį vaizdingai išdėstė prof. G. Marčiukaitis.

G. Marčiukaitis. Taip, tai visos mūsų švietimo sistemos problema – ne vien bibliotekų.

„Laukiniai“ laikraščius skaito

Aldona Kupčiūnienė, daugiabučio namo 526 bendrijos Vilniuje pirmininkė, LTB skaitytoja.

Pirmajai lietuviškai knygai – Martyno Mažvydo „Katekizmui“ skirtas dekoratyvinis akcentas bibliotekoje

Paprastas bibliotekos skaitytojo bilietas yra naudingas ne man vienai, bet ir didelei mūsų namo bendrijos žmonių grupei. Dauguma bendrijos narių nepajėgia patys nusipirkti daugelio jiems rūpimų leidinių, negali prieiti prie duomenų bazių, naudotis internetu, nes kaip bendrija interneto neturime. Jeigu ateinu į LTB dirbti, gautas žinias vėliau perduodu daugeliui žmonių. Iš mūsų bendrijos į šią biblioteką ateina ne vienas narys. Ir ne vien pasiskaito jam rūpimų leidinių – išmoka naudotis duomenų bazėmis, susirasti informacijos. Nežinau, ar kitos bibliotekos to moko, o čia tokią paslaugą gauname.

Mūsų bendrijos namas renovuojamas, tad LTB gauname labai reikalingos informacijos ir literatūros. LTB turi teisinę informacijos paieškos sistemą LITLIX. Ar gali namų bendrijos įsigyti brangiai kainuojančią LITLIX, be kurios negalėtume gauti naujausios informacijos apie teisės aktus ir naujausius jų pakeitimus, kuriuos tik žinodamas žmogus nebūsi kvailinamas. Vienas valdžios atstovas tiesiai pasakė: „Laukiniai“ laikraščių neskaito – iš kur jūs visa tai žinote?“ Iš šios bibliotekos.

Mums labai svarbu, kad literatūros galime pasiimti namo, iš duomenų bazių galime įsirašyti reikalingos informacijos. Beveik niekur kitur Lietuvoje tokios informacijos nepavyktų gauti. Jeigu LTB fondai būtų išskaidyti į kelias bibliotekas, daugelis visuomeninių organizacijų ir skaitytojų liktų be nieko. Jeigu ateinu į biblioteką, nereikia, kad esu vienetas. Per viešus susirinkimus bendrijos narius informuoju, vadinas, tos žinios plinta.

Šiomis dienomis minime 70 metų, kai Lietuva atgavo savo sostinę Vilnių. Trečdalis šalies teritorijos ligi tol buvo atplėšta nuo Lietuvos, bet valstybė ne tik savo gyventojus sugebėjo pa-

maitinti, bet ir pastatyti daug naujų mokyklų, atidaryti bibliotekų. Ir lėšų užteko, nors Lietuvos galimybės buvo daug mažesnės už dabartines. Kodėl nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje nuolat trūksta pinigų bibliotekoms, kultūrai, kodėl norima mus padaryti „laukinius“, neskaitančius laikraščių, knygų, neprieinančius prie interneto? Ir ne tik pavienius skaitytojus, bet ir bendruomenes. Susidarė tokia padėtis, kad bendruomenės informacijos gali gauti tik bibliotekose. Tad ar ne valstybės pareiga bibliotekas palaikyti, o ne „optimizuoti“ taip, kaip kad supranta valdininkai.

Statistika ne visagalė

Danguolė Kliukienė, LTB mokslinė koordinadora.

Palyginti su kitomis bibliotekomis tie mūsų kasmet registruojami 9 tūkst. skaitytojų nėra mažas skaičius. Žmonės dažniausiai ateina darbo ar dėl mokslo reikalų, kartais ir asmeninių poreikių vedini. Iš tų 9 tūkst. beveik tūkstantį sudaro aptarnaujamų organizacijų atstovai. Kitose bibliotekose

nėra, kad lygia greta su individualiu informacijos vartotoju būtų registruojama organizacija kaip vienetis ir jai teikiama atrankinė informacija. Paaiškinsiu, ką tai reiškia. Parenkame informacinius dokumentus pagal suderintą tematiką, vykdome užklausas, teikiame kitas būtinas informacines paslaugas.

Įsivaizduokite, kad į tokią įmonę ar kito pobūdžio organizaciją jos atstovas iš bibliotekos atsineša 10 žurnalų ar dokumentų. Juos ten skaitys daug skaitytojų. Nors statistiškai jie neatsispindi, tačiau yra mūsų informacijos vartotojai. Toks bendradarbiavimas abipusiai naudingas. Aptarnaujamų organizacijų specialistai mus konsultuoja kaip ekspertai komplektuojant kai kurių temų leidinius, taip pat talkina rengiant bibliotekoje parodas ar kitus projektus.

LTB interneto svetainėje teikiamos elektroninės informacijos paslaugos, joje kasmet registruojame vidutiniškai 250 tūkst. lankytojų. Virtualūs paslaugų vartotojai užsisako leidinius, pasiūtikrina, ar tie leidiniai neišduoti, aktyviai naudojami teminiiais informacijos vartais (Interneto biblioteka), naujienu prumerata ir kitomis paslaugomis. Tai vis į bendrąją statistiką nepatenkantys paslaugų gavėjai. Jeigu į visa tai įsigilinsime, skaičiai atgis, išgaus visai kitą prasmę ir pateiks tikresnę veiklos turinio vaizdą. Tada atkris kai kada metami kaltinimai mūsų bibliotekai, kad turime per mažai skaitytojų ar lankytojų. Be to, ši tendencija, kai fizinis lankytojas pereina į virtualaus vartotojo statusą, būdinga daugumai bibliotekų, ir ne tik Lietuvos.

Kartais duomenų bazės lieka „už borto“

ML. Ar LTB neatsilieka kad ir nuo aukštųjų mokyklų bibliotekų pagal

įsigijamas, perkamas ar prumeruojamas duomenų bazes?

Audra Grušnienė, LTB Standartų ir verslo informacijos skyriaus vedėja.

Mūsų vartotojai yra nevisiškai tie, kuriems duomenų bazės būtų svarbiausias dalykas. Duomenų bazes prumeruoja visos didžiosios Lietuvos bibliotekos, taip pat aukštųjų mokyklų bei kolegijų bibliotekos. Duomenų bazėmis daugiau naudojasi studentai, dėstytojai, mokslo darbuotojai. Todėl vartotojai turi puikią galimybę informacijos paieškai duomenų bazėse rinktis biblioteką, kuria patogiau naudotis.

ML. Bet direktorius K. Mackevičius išangos žodyje tvirtino, kad bus pasispaušta ir daugiau įsigyta naujų duomenų bazių.

K. Mackevičius. Noriu patikslinti. Kultūros ministerija neinicijavo jokio projekto dėl ES Struktūrinių fondų finansuojamų duomenų bazių įsigijimo ar prumeruotos. Švietimo ir mokslo ministerija tokį projektą inicijavo, skyrė lėšų, už kurias bus nupirktas nemažai naujų duomenų bazių. Su Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos pirmininke Emilija Banionyte sutarėme, kad tomis bazėmis galės naudotis ir mūsų biblioteka. Gal nepretenduosime į socialinių ir humanitarinių mokslų duomenų bazes, bet savo srities duomenų bazėmis naudosimės. Tada pagerės ir statistiniai rodikliai, kurie kai kam kliūva, kai reikia mūsų biblioteką paspausti.

Nekaltinu valdžios ir ministerijų, kad gal kiek vėluota užprumeruoti vienas ar kitas duomenų bazes. Už *EBSSOPublishing* duomenų bazę dalį lėšų moka Kultūros ministerija, kitą – Švietimo ir mokslo ministerija, o dalį kainos dengia bibliotekos, taip pat ir LTB. Ačiu už paramą, nes be jos bibliotekos negalėtų susimokėti nė už vieną duomenų bazę. Tačiau nepamirškime, kad visi tarnaujame informacijos vartotojų interesams, o apie 40 proc. visų bibliotekų skaitytojų yra studentai.

Rima Mockapetrienė, LTB Spaudinių komplektavimo skyriaus vedėja.

Mūsų bibliotekos komplektuojama leidinių tematikos pagrindą sudaro technikos ir ekonomikos mokslų leidiniai. Kitaip nei gamtos, socialinių ar medicinos mokslų, šių sričių dokumentai pasižymi tam tikra specifika, kuri ir lemia informacijos pateikimą. Duomenų bazėse labai operatyviai galima gauti pirminę vienos ar kitos srities informaciją. Praktika rodo, kad tolesniam darbui konkrečią medžiagą – brėžinius, grafikus, schemas, lenteles, modelius patogiau matyti spausdintame leidinyje.

Bendroje informacinėje struktūroje būdami šiek tiek išskirtiniai ne visada paprastai „įsipaišome“ į aukštųjų mokyklų komplektuojamas duomenų bazes, kurios atitinka jų studijų ar tyrimų profilį. Todėl renkames iš bendro sąrašo tai, kas labiausiai atitinka mūsų bibliotekos skaitytojų poreikius. Aišku, jei pakaktų lėšų, mielai noru prumeruotume daugiau savo srities pasaulyje žinomų duomenų bazių, bet tam šiandien reiktų visų trijų Baltijos šalių bibliotekų konsorciūmų finansinių išteklių.

K. Mackevičius. Mokslinių bibliotekų asociacijoje niekada nebuvo diskutuojama apie didžiausią LTB struktūrinio padalinio – Patentinės informacijos centro eksploatuojamas duomenų bazes. Šis Centras buvo įkurtas 1999 m. Patentų skyriaus pagrindu siekiant sustiprinti šalies pramoninės nuosavybės informacinę sistemą.

Bus daugiau

Diskusiją vedė ir parengė Gediminas Zemlickas

JONO VARNO PREMĪJOS – LIETUVIŲ KALBOS MOKYTOJAMS

2009 m. spalio 23 d. Švietimo ir mokslo ministerijoje paskelbti Rytų Lietuvos švietėjo Jono Varno premijos laureatai.

Premijos įteiktos: Elektrėnų *Versmės* gimnazijos lietuvių kalbos mokytojai metodininkei Elvyrai Kasperavičienei, Ignalinos Česlovo Kudabos pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos vyresniajai mokytojai Audronei Trapikienei, Šalčininkų rajono Poškonių pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos vyresniajai mokytojai Zitai Stačkauskienei-Vaičkutei, Švenčionių gimnazijos lietuvių kalbos mokytojai metodininkei Laimutei Martinkevičienei, Vilniaus r. Eitminiškių vidurinės mokyklos Sužionių skyriaus lietuvių kalbos mokytojai Marijonai Jezukevičienei.

Ministerijoje taip pat vyko Jono Varno premijos laureatų konferen-

ja-forumas *Mokytojo atsakomybė ir misija mokykloje ugdant jauną žmogų*. Konferencijoje apie liuanisto misiją mokykloje, valstybėje, apie mokytojo atsakomybę ugdant jauną žmogų diskutavo prof. Viktorija Daujotytė, Jono Varno premijos laureatai ir kiti konferencijos dalyviai.

Jonas Varnas (1900–1930) – žymus Rytų Lietuvos švietėjas, mokytojavęs Rytų Lietuvos mokyklose, skleidęs lietuviškumo idėjas vaikams ir suaugusiesiems. Jo vardo premiją įsteigė dukra Janina Malijauskienė, gyvenanti Australijoje. Premija (po 100 Australijos dolerių) įteikiama kasmet penkiems geriausiems Rytų Lietuvos mokyklų mokytojams.

**Elona Bagdanavičienė
Ryšių su visuomene skyriaus
vyriausioji specialistė**

LIETUVAI SVARBĪOS SUKAKTYS ĮTRAKTOS Į UNESCO MINIMŲ DATŲ SĄRAŠĄ

Paryžiuje spalio 13 d. Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) generalinės konferencijos 35-ojoje sesijoje buvo patvirtintas 2010–2011 m. UNESCO minimų datų sąrašas, į kurį įtraukti du Lietuvos pateikti pasiūlymai – Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 100-ųjų mirties metinių ir Česlovo Milošo 100-ųjų gimimo metinių minėjimai. Česlovo Milošo sukakties minėjimo paraiška pateikta kartu su Lenkijos nacionaline UNESCO komisija.

UNESCO minimų datų kalendorius – prestižinis sąrašas, į kurį kas dvejus metus 193 UNESCO valstybės narės ir 6 asocijuotos valstybės narės gali pateikti pasaulio kultūrai, švietimui ir mokslui nusipelnusių žmonių bei įvykių jubiliejinių datų kandidatūras. Lietuvos kandidatūros į minėtą sąrašą buvo įtrauktos jau keturis kartus:

1996–1997 m. – Martyno Mažvydo katekizmo išleidimo 450-osios metinės.

1998–1999 m. – Adomo Mickevičiaus 200-osios gimimo metinės.

2002–2003 m. – Ignoto Domeikos 200-osios gimimo metinės.

2004–2005 m. – Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo 100-osios metinės.

Kas dvejus metus skelbdama šį sąrašą, UNESCO prisideda prie pa-

saulinės ar regioninės reikšmės įžymių asmenybių, svarbių jubiliejinių įvykių ar kitų datų populiarinimo valstybės narėse. Be to, minimos datos glaudžiai susijusios su UNESCO propaguojamomis vertybėmis ir siekiais švietimo, mokslo, kultūros, socialinių ir humanitarinių mokslų bei informacijos ir komunikacijos srityse, skatina toleranciją, taiką, kultūrų dialogą ir tautų tarpusavio supratimą.

Valstybės narės, pateikdamos kandidatūras minimų datų sąrašui, įsipareigoja rengti toms datoms skirtus renginius.

2011 m. Lietuvoje numatoma surengti mokslinę konferenciją, parodas, kūrybines dirbtuves vaikams ir jauniui, sukurti televizijos laidas, skirtas M. K. Čiurlioniui. Įvairūs renginiai (parodos, koncertai) taip pat numatomi ir kitose Europos valstybėse bei Japonijoje.

Česlovo Milošo sukakties minėjimui Vilniuje, Kėdainiuose ir Šetenuose vyks literatūros vakarai, poezijos skaitymai. Be to, vyks konferencija, simpoziumas, parodos. Įvairūs šiai progai skirti renginiai taip pat bus surengti Krokuvoje, Krasnogradoje (Lenkija), Barselonoje (Ispanija) ir Niujorke (JAV).

**URM Informacijos ir viešųjų ryšių departamento
Spaudos ir viešųjų ryšių skyriaus informacija**

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

skelbia priėmimo konkursą į fizinių mokslų geologijos krypties (05P) (2 vietos) ir geografijos krypties (06P) (2 vietos) dienišes studijų formos doktorantūrą.

Prašymai dalyvauti konkurse pateikiami direktoriaus vardu mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos, pridėdant gyvenimo aprašymą, magistro arba vienpakopio aukštojo mokslo baigimo diplomą su priedu prie diplomo (originalus ir kopijas, originalai iš karto gražinami), dviejų mokslininkų rekomendacijas, savo mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas, o jeigu tokių nėra – mokslinį referatą numatomos disertacijos tema.

Adresas dokumentams teikti:

T. Ševčenkos g. 13, LT-03223, Vilnius, Geologijos ir geografijos institutas, 302 kab. Nuo 8 iki 16.45 val., tel.: (8 5) 210 4690.

MOKSLO LIETUVA
LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Geriami skaitytojai, nuo šiol laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.premumerata.lt

Pabaiga, pradžia Nr. 17

LR Švietimo ir mokslo bei Kultūros ministeriją surengtoje apskritojo stalo diskusijoje *Šiuolaikinė mokslinė biblioteka – moderniam mokslininkui ir visuomenei* buvo aptarta daugelis mokslinei ir plačiajai visuomenei rūpimų klausimų.

Apie medicinos mokslinių bibliotekų specifiką ir kokia turėtų būti akademinė mokslinė biblioteka apskritojo stalo diskusijoje kalbėjo Kauno medicinos bibliotekos direktorė Meilė Kretavičienė, Lietuvos akademinė bibliotekų asociacijos pirmininkė. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinis direktorius Vytautas Gudaitis nagrinėjo kultūros paveldo išsaugojimo klausimus bibliotekose.

Medicinos bibliotekų specifiką

Įdomūs Meilės Kretavičienės pateikti skaičiai: jei teisingai išgirdau, 1992 m. mokslininkas per metus vidutiniškai perskaitydavo 150 straipsnių, dabar – 250. Visu trečdaliu padidėjo skaitymo galimybės – virtualios paslaugos ir darbo organizavimas, asmeniniai gebėjimai naudotis šiuolaikinėmis technologijomis. Mokslininkui visai nebūtina valandų valandas leisti bibliotekoje, nes reikiamus straipsnius jis pasiekia per duomenų bazes ir iš savo asmeninio kompiuterio.

Pagal Didžiojoje Britanijoje atliktos studijos duomenis, 50 proc. mokslininkų lankosi bibliotekų organizuojamuose kursuose, kur išmoks-

LIETUVOS MOKSLINĖS BIBLIOTEKOS: mokslo šventovės ar informacijos greitkeliai?

Vilniaus universiteto P. Smuglevičiaus salėje Komunikacijos fakulteto prof. habil. dr. Domas Kaunas pristato savo personalinės parodos eksponatus

ta reikiama naudotis informacija, ją pasiekti ir valdyti. Kompiuterinio raštingumo mokymas nukreiptas ne tiek į informacijos paiešką, kiek į jos tvarkymą. Mūsų mokslininkams tenka taikytis prie įvairių žurnalų reikalavimų, kuriuos visus toli gražu ne visada žmogus gali žinoti. Padėti gali tam tikros programėlės, bet reikia išmokyti jomis naudotis. Taip esti užsienyje, o Lietuvos mokslinėms bibliotekoms dar reikia pirmiausia tas programėles įgyti ir išmokyti savo vartotojus jomis naudotis. Reikia sutikti su M. Kretavičiene: tas programėles geriausia įgyti centralizuotai – taip sutaupyti

lešų ir supaprastintume darbą jomis naudodamiesi.

Pasaulis nesnaudžia – daugelis valstybių aktyviai remia atviros prieigos procesą, nes tai labai palengvina, aktyvina mokslininkų komunikavimo galimybes. Lietuvoje šis judėjimas kol kas paliktas pačių bibliotekų darbuotojų iniciatyvai. Dalyvaudami tarptautiniuose kongresuose mūsų bibliotekininkai išsitikino, kad atviros prieigos proceso dokumentus jau pasirašė Lenkija ir Ukraina, Estija ir Latvija. Tenka tik pavydžiai stebėti.

Jau sakėme, kad mūsų akademinės bibliotekos keičiasi, bet dar ne taip sparčiai, kaip visiems norėtųsi. Daugelis bibliotekų jau aptarnauja mokslininkus, kurie gali iš savo darbo vietų gauti visą reikalingą informaciją. Tačiau griežta mūsų akademinė bibliotekų organizacinė struktūra – nuo seno įsitvirtinęs supratimas, kaip ji turėtų dirbti, trukdo bibliotekai teikti paslaugas mokslininkams, kai jie tomis paslaugomis nori naudotis savo darbo vietoje, o ne bibliotekoje. Ne visada duodama prieiga prie visų duomenų bazių, nes ne visi leidėjai leidžia dalytis slaptažodžiais, būna apriboti adresai, iš kurių tos duomenų bazės pasiekiamos ir pan. Tad ir nuotolinės paslaugos mūsų vartotojams ne visada kokybiškos.

Būtina kurti lietuviškų mokslinių publikacijų bazę, kuri labai pravers disertantams, vykdant atestacijas ir rengiant įvairias ataskaitas – šią pagalbą skaitytojams mokslinės bibliotekos teikia labai palengvindamos mokslininkų darbą.

Dar viena specifinė būtent medicinos bibliotekų veiklos sritis. Chirurgas, gydytojas praktikas ne visada turi laiko studijuoti net ir savo srities mokslo naujoves, nes jų labai daug, juo labiau jų efektyvumą tikrinti praktiškai. Tam ir kuriamos specialios duomenų bazės, jose medžiaga sisteminama, pateikiama ir ta, kuri praktikoje patikrinta. Tad kvalifikuotas bibliotekininkas gydytojui praktikai gali pateikti ne 300 jam rūpimos temos straipsnių, bet tik kelis aktualiausius, o gal tik vieną. Gydančiam medikui dažnai prireikia

ne visos jo srities mokslinių tyrimų literatūros, kad ir naujausios, bet labai siauro praktinio taikymo segmento, kurį bibliotekoje gali gauti.

Apibendrinama savo pranešimą M. Kretavičienė pastebėjo, kad net ir turimi informacijos ištekčiai kartais neefektyviai panaudojami, dažniausiai dėl nepakankamo vartotojų kompiuterinio raštingumo ar per menkų darbo su informacija įgūdžių. Koją pakiša ir nepakankama darbuotojų profesinė kompetencija. Tai suprantama, nes iš esmės visi yra savamoksliai, patys kapanojasi kaip tos į grietinę įkritusios pelės. Kai kuriems pavyksta „sumušti sviestą“, bet ir valstybė turi prisiiimti atsakomybę už savo specialistų ir darbuotojų

Kaunui rūpi, kaip Kauno medicinos universiteto bibliotekoje saugomas medicinos mokslo paveldas, mokslo istorijos veikalai, žymių medikų archyvai, ikonografija, jų veikalai ir t. t. Sprendžiant iš direktorės pasisakymo, Medicinos universiteto biblioteka sau gyvenimą pasilengvina visą su medicinos paveldu susijusią medžiagą atiduodama Medicinos istorijos ir mokslo muziejui.

Tiesa, pačioje bibliotekoje yra tam tikras medicinos paveldo fondas, tačiau labai jį didinti ir visko kaupti nesistengiamo. Tokį apsisprendimą bibliotekos direktorė M. Kretavičienė motyvavo tuo, kad medicinos informacija pasensta maždaug kas penkeri metai, tad jei bibliotekininkės prikaupsią senienų ir kokią seną knygą atkapstęs gydytojas pagal ją pradės gydyti, ligoniui gali blogai baigtis... Todėl universitetų bibliotekos neturėtų būti orientuotos į paveldo kaupimą, bet į naujausių mokslo žinių telkimą ir studijas. O paveldą esą tegu kaupia Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka.

Ar tokiam paaiškinimui galima pritarti, paliekame spręsti skaitytojams, tačiau mūsų nuomonė visai kita. Ne bibliotekininkų rūpestis mokyti gydytojus, kaip reikia gydyti, kokias knygas jiems siūlyti, o kokių neduoti. Merkantilinis požiūris į medicinos istoriją, paveldą, žymių medikų archyvus, tiesą sakant, nustebino ir šiek tiek apkartino labai įdomų pranešimą. Ar tai nėra tas atvejis, – lemia labai jau pragmatiškas požiūris, kai susirūpinę greitkeliu pamirštame, kad biblioteka turi būti ir šventovė.

Įkalintos knygos išėjo į laisvę

Beje, kultūros paveldo išsaugojimo klausimus bibliotekose kaip tik ir nagrinėjo Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos generalinis direktorius Vytautas Gudaitis.

Kas yra tas kultūros paveldas, kiekvienas lyg ir suprantame, bet bibliotekininkai turi savo kriterijų: tai dokumentai, kurių nereglamentuoja Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Tų dokumentų atranka, išsaugojimas mokslinėse ir univer-

„PASTATŲ KONSTRUKTORIAUS IR STATYBININKO ŽINYNO“ SKAITYTOJŲ DĖMESIUI

Lietuvos statybos inžinierių sąjungos narių autorių kolektyvas, kurį sudaro dauguma Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorių, docentų, taip pat kitų įstaigų mokslininkai ir gamybininkai parengė *Pastatų konstruktoriaus ir statybininko žinyną*. Įvertinant tai, kad nuo 2010 m. visose Europos šalyse konstrukcijų skaičiavimas turi būti grindžiamas Euronormomis, *Žinyne* visa informacija pateikiama laikantis šių normų pateikiant ir skaičiavimo metodiką.

Išsamiai bus nagrinėjami geotechninio projektavimo pagrindai, geodeziniai darbai statant aukštus pastatus, įtemptojo gelžbetonio skaičiavimo ypatumai, atitvarų garso izoliacijos projektavimas ir skaičiavimas, atitvarinių konstrukcijų įtaka pastato apsaugai nuo triukšmo, laikinųjų konstrukcijų stiprinimo būdai ir technologijos ypatumai. Daug dėmesio skiriama statybos darbų vykdymui ir projektui: įgyvendinimo modeliai ir statybos rangos sutarčių standartinės sąlygos pagal FIDIC; statybos produkcijos kokybės valdymas; statybos ekonomika ir kainodara; reikalavimai statybos produktams ir jų teisinis reglamentavimas; pažangiausios nuotėkų tvarkymo sistemos; gyvenamosios ir visuomeninės paskirties pastatų bei specialiųjų patalpų elektros įrenginiai.

Žinynas skiriamas kons-

truktoriaus, projektuojantiems gyvenamuosius ir visuomeninius pastatus, statybos darbams vadovaujantiems darbuotojams. Juo galės naudotis pramoninės ir civilinės statybos specialybės bei kitų statybinio profilio specialybių studentai.

Žinyno skelbta prenumerata nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. sustabdyta. Dėkojame prenumeratoriams ir organizacijoms, parėmusiems *Žinyno* rengimą. *Žinyno* 1520 puslapių apimties maketas buvo perduotas leidyklai ir spaustuvei, o spalio mėnesį leidinys jau parduvinėjamas knygynuose. *Žinynas* bus platinamas Vilniuje, VGTU knygynė *Technika* (Trakų 1/Pylimo 26, Vilnius, el. paštas: knygnas@adm.vgtu.lt), UAB *Rekona* (Švitrigailos g. 11A, LT-03228 Vilnius, el. paštas: biuras@rekona.lt), visuose šalies knygynuose leidinį platins knygynas *Knygininkas* (Studentų g. 54, Kaunas, el. paštas: info@knygininkas.lt) ir UAB *Žiburys* (Vilniaus g. 105, Raseiniai, el. paštas: ziburysr@takas.lt).

Kviečiame konstruktorius, statybininkus ir studentus užsisakyti *Žinyną* ar įsigyti minėtuose knygynuose.

Kilus klausimų, galima skambinti *Žinyno* sudarytoji doc. dr. Julijai Gajauskui telefonu (8 685) 67 848.

Redaktorių taryba

LR Švietimo ir mokslo ministerijoje mokslinių bibliotekų ateities perspektyvas svarsto mokslininkai, bibliotekininkai ir ministerijų vadovai

profesinių kvalifikacijų tobulinimą: tam būtina sudaryti tinkamas sąlygas, suteikti motyvacijas norintiesiems kelti savo profesinį meistriškumą. Pasak M. Kretavičienės, reikalinga mokslinių bibliotekų modernizavimo programa, panaši į tą, kurią per Bilo Geitso fondą vykdo LR Kultūros ministerija. Toje programoje dėmesys telkiamas ne vien į techninę įrangą, bet ir į bibliotekininkų kvalifikacijos kėlimą.

Biblioteka ir mokslo paveldas

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto prof. habil. dr. Domus

salaus profilio bibliotekose kainuoja milžiniškų lešų ir reikalauja nuolatinio dėmesio. Lietuvos bibliotekos turi ne itin daug galimybių išsaugoti jose sukauptą vertybių dėl labai paprastos priežasties: dauguma bibliotekų tiesiog neturi tinkamų sąlygų šiai funkcijai deramai atlikti, nes per nepriklausomybės metus pastatyta ar renovuota tik viena kita biblioteka. Didžioji viltis siejama su būsimuoju Vilniaus universiteto bibliotekos Informacijos ir komunikacijos centru, kuris bus statomas Saulėtekio studentų miestelyje, bet statyba vis nepradedama ir nežinia

Nukelta į 16 p.

JIE VISI SIEKĖ SAULĖTŲ VIRŠŪNIŲ

Nauja prof. habil. dr. Onos Voverienės knyga „Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai“

Šių metų spalio 27 d. Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešoji biblioteka ir Lietuvos universitetų moterų asociacija (LUMA) surengė knygos sutiktuves. Renginys įvyko Kauno m. savivaldybės V. Kudirkos viešojoje bibliotekoje. Žodį tarė dr. Ina Dagytė, prof. Romualdas Baltrušis, Juozas Dingelis, žymūs Kauno medikai, mokslininkai, kultūros ir visuomenės veikėjai.

Malonu, kad mokslas sudomina vis daugiau žmonių, o pats Lietuvos mokslas, priklausomybės metais buvęs kaip beasmenis procesas, vis dažniau sulaukia pažangios visuomenės, mokslo istorikų, mokslotylininkų dėmesio. Neseniai išleistas dvi talentingų žurnalistių pagal jų parašytus straipsnius ir interviu su mokslininkais knygos: Teresės Kezienės *Sustabdytos akimirkos* (2005) ir Elenos Sliesoriūnienės *Inteligentių karta* (2006). Pirmojoje pateiktos 46, antrojoje – 42 Lietuvos mokslininkų pavardės.

Lietuvos mokslo paveldu besidomintieji pagaliau sulaukė žymios mokslotylininkės ir Lietuvos mokslo istorijos tyrinėtojos prof. habil. dr. Onos Voverienės knygos *Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai*. Tai trečioji mokslotylininės trilogijos dalis. Anksčiau išleistas *Bibliometrija* (1999) ir *Lietuvos mokslinės mokyklos* (2002).

Knygoje autorė trumpai primena apie pirmąsias dvi knygas, pristato Lietuvos mokslo tyros arenon sugrįžtantį smerktą bibliometrijos metodą. Bibliometrija – visame pasaulyje pripažintas tyrimo metodas, naudojantis dokumentų bibliografinių duomenų statistinius duomenis, ypač citatas, neabejotinai tinka analizuojant mokslo istoriją ir vertinant dabartinę mokslo raidos būklę. Šį metodą O. Voverienė su bendramintėmis ir mokinėmis sėkmingai naudojo fizikos, chemijos, matematikos, technikos mokslų, biologų, medicinų, iš dalies humanitarų mokslininkams mokykloms Lietuvoje identifikuoti. Taip pat identifikuotos besiformuojančios mokslininkų socialinės grupės, kurių nariai sieti vadovavimo disertacijai, citavimo ir bendraautorystės komunikaciniais ryšiais. Knygų apimtis neleido plačiau pristatyti mokslininkų mokyklų kūrėjų, mokslininkų socialinių grupių vadovų biografijų, todėl dauguma pirmosios trilogijos knygoje pristatytų mokslo asmenybių pateko į trečiąją knygą *Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai* – taip ir buvo sumanyta.

Tačiau apsiribojus tokia personalijų atranka, pasak autorės, „būtų tik dar vienas Lietuvos mokslo fragmentas, nepateiktas bent kiek bendresnio vaizdo apie visą šalies mokslą (...)*“. Fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslus atspindinti knyga nebūtų išsami, „toks mokslas pasauliui atrodytų šlubas ir bejėgis“. Taigi autorė savo ankstesnius tyrinėjimus papildė žymių humanitarų mokslinėmis biografijomis, siekdama išsaugoti mokslinę atmintį ir būsimų tyrimų atskaitos tašką, kad šios epochos mokslo neištyktų tokia pati drama, kaip atsitiko su prieškarinio Nepriklausomos Lietuvos mokslo istorija, teišlikusia atskiruose fragmentuose. Ateities mokslotylininkams, kurie pasiryš tyrinėti šią dar iki šiol dar neištyrinėtą mokslo istorijos ir mokslotyros nišą. O. Voverienė paliko „viską sustatyti į savo vietas“. Neabejojame, kad Lietuvos mokslui nuspelniusių specialistų yra gerokai daugiau

* Voverienė, Ona. *Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai*. – Vilnius: *Mokslo aidai*, 2009. – 637 p. – ISBN 978-9955-591-63-4

Habil. dr. prof. Ona Voverienė, Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos Ryšių su visuomene ir kultūros renginių organizatorė, projektų vadovė Dalia Poškienė ir Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos direktorius Zenonas Ivaškevičius

(Lietuvos statistikos metraštyje 2007 m. mokslinio tyrimo ir technologijų plėtros specialistų užregistruota 18 467), tačiau autorė pasirinko asmeniškai pažinotus arba tuos mokslininkus, kurių indėlis buvo analizuojamas pirmosios trilogijos knygoje *Bibliometrija ir Lietuvos mokslinės mokyklos*. Ši knyga – Lietuvos mokslo istorijos fragmentas, pateikiantis nemažai medžiagos ateities tyrėjams, kurie rašys atskirų mokslo šakų istoriją. Mokslotylininko uždavinys – tirti visumą, jos vidaus struktūrą, ieškoti bendro ir skirtingo tarp visumos elementų.

Knygoje aprašytus mokslininkus skiria tyrimo sritis, skiriasi tyrimo objektai ir metodai, kiekvienas turi savitą darbo, mąstymo stilių. Skiriasi ir mokslininkų asmeniniai būdo bruožai. Vieni sulaukė pripažinimo, kiti tapo žinomi tik po mirties, dar kiti – iki šiol mažai žinomi. Tačiau pamatysime, kad yra keletas visus juos vienijančių gijų. Objektiviai vertinant – Lietuvos mokslas pakluso paties mokslo bendriesiems raidos dėsningumams. Lietuvos mokslas buvo kuriamas dviejose skirtingose epochose – prieškarinio Nepriklausomos Lietuvos ir okupuotos, praradusios savo valstybingumą sovietinės Lietuvos. Vertinant mokslininkų veiklą pastebimas bendras bruožas – rezistencija svetimai kultūrai, pasireiškusį prieškarinio mokslininko vertybių ir mąstymo stiliaus perėmimu ir perdavimu jaunajai kartai – tai ypač juntama mokslinėse mokyklose. Kitas visoms mokslo sritims bendras bruožas – pasaulinio mokslo kontekstas, kuriame, nors ir su dideliais varžymais, Lietuvos specialistai galėjo dalyvauti perpratę sistemos keliamas užkardas. Lietuvos mokslininkų indėlis į pasaulinį mokslą aruodą, jų pripažinimą objektyviausiai atspindi citavimas. Pažymėtina, kad citavimo duomenys negali būti lyginami nesusijusiose mokslo srityse, neatsižvelgiant į mokslo šakos specifiką. Šis Lietuvos mokslo aspektas tyrinėtinas ir visokeriopai skatintinas. Džiugu, kad jau ne vienerius metus bibliometriniais rodikliais grindžiamas Lietuvos mokslininkų vertinimas.

Knygoje atspindėtos visos Lietuvos mokslo sritys: humanitariniai mokslai 39 (42 proc.), atitinkamai socialiniai mokslai – 9 (9 proc.), fiziniai mokslai – 23 (25 proc.), biomedicinos mokslai – 17 (18 proc.) ir technologijos mokslai – 4 (4 proc.) personalijos.

Peržvelgus humanitarinius mokslus šakų aspektu pamatysime, kad knygo-

je daugiausia pristatyta filologų – 13 (V. Ambrazas, A. Andronovas, J. Balčikonis, K. Būga, V. Daujotyte, J. A. Greimas, J. Jablonskis, J. Kazlauskas, V. Kubilius, J. Lebedys, J. Pikčilingis, A. Platukytė ir Z. Zinkevičius), istorikų – 8 (A. Anušauskas, V. Daugirdaitė-Sruogienė, N. Gaškaitė-Žemaitienė, Z. Ivinskis, J. Jakštas, N. Kitkauskas, A. Šapoka ir A. Tyla), filosofų – 7 (P. Dovydaitis, J. Grinius, L. Karsavinas, A. Maceina, V. Radžvilas, V. Sezemanas, V. Storosta-Vydūnas), komunikacijos ir informacijos – 4 (B. Railienė, K. Sinkevičius, L. Vladimirovas, V. Žukas) bei menotyros – 1 (V. Landsbergis) personalija.

Socialinių mokslų srities personalijų – 10 (I. Dagytė, R. Grigas, V. Auryla, L. Jovaiša, V. Lamanauskas, J. Laužikas, M. Lukšienė, K. Miškinis, J. Vaitkevičius ir V. Voveris).

Fizinių mokslų srityje daugiausia fizikos atstovų (S. Ašmontas, P. Brazdžiū-

nas, A. Jucys, A. Piskarskas, J. Požėla, K. Repšas, R. Z. Rudzikas, J. Vitkauskas, J. Viščakas, A. Žvironas) bei chemikų (R. Baltrušis, A. Damušis, V. Daukšas, J. Janickis, B. Juodka, J. Matulis, A. Prokopčikas, A. Purėnas). Matematikai (A. P. Ažubalis, B. Grigelionis, J. Kubilius ir V. Statulevičius), geografai Č. Kudaba, informatikai A. Avižienis.

Tarp biomedicinos srities personalijų daugiausia medicinų: J. Blužas, J. Brėdikis, Z. Januškevičius, J. Kupčinskas, A. Marcinkevičius, E. Moncevičiūtė-Eringienė, J. Rugienius, A. Sučila, D. Tamulevičiūtė, D. M. Žemaitytė. Kitų šakų atstovai: V. Lašas, E. Šimkūnaitė, K. Ėringis, V. Vilkaitis bei P. Šivickis.

Technikos sritis dar laukia išsamių istorijos, o šioje knygoje atspindėtos trys personalijos: V. Ragulskienė, K. Ragulskis ir A. Žukauskas.

Skaitytojų autorė atsiprašė dėl žemės ūkio srities – jos specialistų knygoje

nerasime. Ši sritis, taip pat ir bibliografinė medžiaga, išsamiai aprašyta A. Motuzo knygoje *Profesorius Bronius Baginskas* (2003), padėtas pamatas monografijai apie žemės ūkio mokslų raidą Lietuvoje atsirasti.

Iš 17 (18,4 proc.) knygoje aprašytų moterų daugiausia etnologų, istorikų ir medicinų.

Mokslininkų kilimo geografinės aspekto rasime daugumą Lietuvos rajonų: Alytaus, Anykščių, Biržų, Ignalinos, Jurbarko, Kauno, Kėdainių, Klaipėdos, Kretingos, Kupiškio, Kybartų, Lazdijų, Marijampolės, Molėtų, Pakruojo, Panevėžio, Pasvalio, Plungės, Radviliškio, Raseinių, Rokišio, Šakių, Šilalės, Telsių, Ukmergės, Utenos, Utenos, Varėnos, Vilkaviškio, Zarasų ir Vilniaus.

Medžiaga knygoje pateikta mokslininkų pavardžių abėcėlės tvarka, o pavadinimuose ryškiausiai autorės akimis būdingiausi vieno ar kito mokslininko bruožai. Literatūros nuorodos teikiamos pačiame tekste – taip knyga priartinama prie mokslo populiarinimo žanro. Kad skaitytojui būtų patogiau, pateikiama ir asmenvardžių rodyklė.

Knygos kelias skaitytojo link nebuvo lengvas, tačiau autorė neabejojo, kad mokslas ir jo kūrėjas, gimęs Lietuvoje arba pamilęs ją taip, kad ryžosi dirbti ir kurti šios žemės garbei ir naudai, vertas atminimo įamžinimo. Visas knygoje aprašytas asmenybes vienija tautiškumas ir didžiojo tikslo siekimo kryptingumas. Savo tikslą jie pasiekė įveikdami visus sunkumus ir kliūtis, nepasiduodami, nesustodami, nenuleisdami rankų.

Knyga skirta Lietuvos ateičiai, jaunimui, pasiryžusiam tarnauti savo Tautai ir savo Valstybei, pasirinkus patį sunkiausią kelią, pareikalaušiantį iš žmogaus vis gyvenimo – būti mokslininku ir garsinti Lietuvos vardą pasaulyje. Juk žmonija be mokslininkų prarastų žmogiškąsias vertybes.

Dr. Birutė Railienė
Lietuvos mokslų akademijos biblioteka

VALDOVŲ RŪMŲ PARAMOS FONDAS

2009 m. spalio 25 d. Katedros aikštėje buvo pristatyta paskutinioji šio sezono ceremonija. Ceremonijos metu muzikantams grojant, vėliavnešiai lydint, Valdovų rūmų šauklis pranešė žinią apie delegacijos išvyką į Maskvą, kad į Vilnių būtų parvežta Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus duktė kunigaikštaitė Elena, paskirta kunigaikščiui Aleksandriui kaip būsima žmona ir gyvenimo palydovė. Kadangi paskutiniai Kazimiero Jogailaičio valdymo metais augo įtampa tarp Lietuvos ir Maskvos, o jam mirus, pasienio konfliktai peraugo į atvirą karą, Lietuva konfliktą bandė gesinti diplomatinėmis priemonėmis ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro vedybomis su Ivano III dukra Elena.

Po ceremonijos Trakų pilies brolija *Viduramžių pasiuntiniai* specialiai šiai ceremonijai sukurta šokių ir karybos programa Jo Mylistos Aleksandro delegaciją linksmai palydėjo į kelionę. Didžiajam kunigaikščiui šie taikliai paporino, kaip nuykys pas skaisčiąją Elena, ją į savąją pusę palenkė.

Ceremonijos veiksmas vyko šalia Valdovų rūmų netoli Gedimino paminklo. Po 14 val. Katedros varpinės dūžių du trimtininkai pradėjo renginį, prie jų prisijungė būgnininkas ir fleitistas.

PASKUTINIOJI PENKTOJO VALDOVŲ RŪMŲ PARAMOS FONDO SEZONO CEREMONIJA, SKIRTA KUNIGAIKŠTYTĖS ELENOS PARVEŽIMUI IŠ MASKVOS Į VILNIŲ SU SPECIALIA TRAKŲ PILIES BROLIJOS „VIDURAMŽIŲ PASIUNTINIŲ“ MINIATIŪRŲ PROGRAMA

Trakų pilies brolijos „Viduramžių pasiuntiniai“ atliekama šokių ir karybos programa

Po 5 minučių prie jų prisijungė šauklis ir karys, jie susirinkusiems svečiams pranešė kiekvienam sekmadieniui atskirai parinktą faktą iš Lietuvos istorijos. Šauklio vaidmenį atliko aktorius Darius Rakauskas.

Šios ceremonijos yra skirtos siekiant supažindinti ir sudominti visuomenę Valdovų rūmais ir Lietuvos istorija, taip pat pradėti rūmų tradicijas. Atstaus rūmus, tradicijos būtų tęsiamos ir tobulinamos. Ceremonijos skirtos miestiečiams ir

miesto svečiams. Šauklio tekstus istorinė tema parašė vienas iš fondo steigėjų rašytojas Kazys Almenas ir Renata Šerelytė, originalią muziką sukūrė kompozitorius Teisutis Makačinas, istorinių kostiumų autorė – Rūta Gudzevičiūtė. Istorinius kontekstus šauklio tekstams parengė istorikas Tomas Baranauskas.

Valdovų rūmų paramos fondo informacija

LIETUVA ATISISVEIKINO SU SAVO NEKARŪNUOTAIŠ KARALIAIS

Atkelta iš 1 p.

Pažinti Radvilas reiškia pažinti Lietuvą

Neįmanoma suvokti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI–XVII a. gyvavimo be kunigaikščių Radvilų istorijos, šios didingos giminės siekių, užmojų, karų ir taikos metų žygių Lietuvos labui. Nėra kitos garsesnės giminės Lietuvoje, kurios aspiracijos būtų tiek susijusios su LDK tikslais, politinio savarankiškumo ir savitumo išsaugojimo siekiais – Radvilos čia neaplenkiami. Kad ir kiek pagiežos ir tulžies kone ant kiekvieno šios giminės atstovo ir visos giminės atžvilgiu yra išlieję Radvilų nedraugai ir konkurentai, bet dėl to ši giminė netapo menkesnė – Radvilų šlovė nesumažėjo. Įdomus dalykas: Radvilos būdavo peikiami, o jų autoritetas neretai tik augdavo, mat nelygu kas peikė. Lietuvos valstybės interesai XVI ir XVII amžiais dažniausiai buvo siejami su kunigaikščių Radvilų pozicija – šis sutapatinimas lėmė ir vertinimą. Valstybių geopolitinėse lenktyne Radvilos būdavo sunkiai pajudinama uola, kurią įveikti ar bent išjudinti Lietuvos priešams pavykdavo (jei apskritai pavykdavo) toli gražu ne visada.

Savotiškas istorijos paradoksas, o gal drama, bet XVI a. Lietuvos valstybės savarankiškumo išsaugojimo reikalus jau tapatiname ne tiek su pasukiniais Gediminaičiais valstybės soste, kiek su Radvilomis. To meto nekarūnuoti, bet faktiškieji Lietuvos valdovai buvo kunigaikštis Radvila Juodasis (1515–1565) ir jo pusbrolis Radvila Rudasis (1512–1584). Jie simbolizavo Lietuvos karvedybos šlovę ir karų pergalę, politinę ir ekonominę jėgą valstybėje. Vis dėlto labiausiai bent jau ainių atmintyje išgarsėjo ne Radvilos Juodojo valstybininko ir ne Radvilos Rudojo karvedžio šlovė, bet šios giminės atstovės – Barbaros Radvilaitės – moteriškieji privolumai. Lenkijos karaliene ir Lietuvos didžiaja kunigaikštienė karūnuota Barbora Radvilaitė ištiesiems šimtmečiams virto romantiškų siužetų heroje grožinėje literatūroje, o istorinių tyrinėjimų baruose nusileido nebent savo anytai karalienei Bonai Sforcai, Žygimanto Augusto motinai.

Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius ir Radvilų giminės 13-osios kartos palikuonys Mikolajus ir Maciejus Radzivilos (Mikolaj i Maciej Radziwiłły) atiduoda pagarbą perlaidojamiems Radvilams

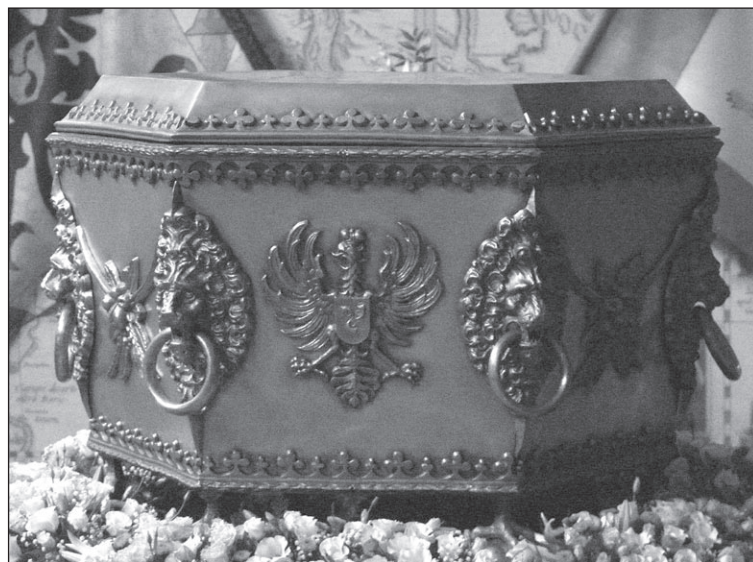
Mikalojaus Radvilos Rudojo ir Mikalojaus Radvilos Juodojo atvaizdai iš Jokūbo Schrencko „Ambraso didvyrių arsenalo“, 1601 m.

Iš laikų, kai buvo gyvos legendos

Pasak legendos, krivių krivis Lizdeika girioje vilko iršvoje radęs vilkės iš nežinia kur attemptą vyriškos lyties kūdikį, kuriam davė Radvilos vardą – nuo lietuviškų žodžių „rastas vilkės“, o gal teisingiau „rado vilkė“. Kaip matyti, lietuvių kalba net ir tais laikais puikiai tiko legendinėms istorijoms paaiškinti, nors diduomenės gyvenime jau ir tais laikais ne visada rasdavo vietas.

Istoriniai šaltiniai mena kitką, susieja Radvilų giminės pradžia su Astikais. Vienas iš tų Astikų – Kristupas – 1419–1442 m. buvo Vilniaus kaštelionas, taigi antras pagal rangą vaivadijos pareigūnas. Dar 1413 m. Kristupas Astikas Horodlėje gavo Rago herbą, kuris vėliau pereis ir Radviloms. K. Astikas turėjo du sūnus – Radvilą ir Stanislovą. Pirmojo vardas ilgainiui virto palikuonių pavarde, o Stanislovo palikuonys ir toliau liko Astikai.

Vytauto laikais pradėję užimti svarbiausius karinius ir politinius postus Radvilos pamažu išsikovojo pavyzdžio neturinčią įtaką ir autoritetą

Šiame Radvilų herbe liūtų galvomis ir ereliais išpuoštame sarkofage perlaidoti rastieji kunigaikščių Radvilų palaikai

valstybėje. Plati Radvilų giminė išsišakojo į tris genealogines atšakas: Dubingių–Biržų, Nesvyžiaus–Olykos ir anksti nnykusią Medilų–Raigardo liniją. 1547 m. imperatorius Karolis Radviloms suteikė Šv. Romos imperijos kunigaikščių titulą. XVI–XVIII a. Radvilų giminė Lietuvai davė 22 kanclerius (tai antras pagal rangą ir pirmas pagal reikšmę LDK vyriausybės narys), maršalkas, etmonus ir išdininkus, 37 vaivadas, pirmą Lietuvos istorijoje kardinolą ir du vyskopus. Radvilos įkūrė ir valdė savo miestus – Biržus, Kėdainius, Nesvyžių ir kitus, buvo išsistatę rezidencijas Vilniuje, Biržuose, Nesvyžiuje, Varšuvoje ir kitur. Radvilos turėjo savo kariuomenę, kuri gindavo ne tik jų pačių valdas, bet ir LDK teritoriją. Užtektų priminti, kad Radvilų rūmuose Varšuvoje ir šiuo metu yra Lenkijos prezidento rezidencija. Iš Nesvyžiaus linijos atsišakojusi vokiškoji giminė linija, kurią pradėjo Boguslavas Frederikas ir Antanas Henrikas Radvilos, o jų paveldo dalis – rūmai, tapę Reicho kanceliarija, buvo „geležinio kanclerio“ Bismarko rezidencija, o ir Hitleris, kol nepasistatė naujos kanceliarijos, tuose rūmuose rezidavo.

Iš Radvilų giminės kilę karo vadai žymiausių Europos karvedžių galerijoje užimtų labai reikšmingas vietas. Antai Dubingiuose palaidotas Mikalojus Radvila Rudasis pagarsėjo Livonijos kare (1558–1583). Mūšyje ties Ula jo ir lauko etmono Grigaliaus Chodkevičiaus vadovaujami 6 tūkst. LDK karių 1564 m. sausio 26 d. sutriuškino 25–30 tūkst. rusų karių, kuriuos į kovą vedė kunigaikštis Piotras Šuiskis. Po kelių dienų prie Oršos buvo užklupta ir išblaškyta kita priešų grupuotė, skubė-

Žodį taria Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo Seimo pirmininkas, europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis

jusi į pagalbą savo pulkams. Šie mūšiai pakeitė karinę ir politinę LDK padėtį tiek Livonijos kare, tiek santykiuose su Lenkija, vertusia Lietuvą jai nepalankiomis sąlygomis sudaryti uniją.

Lietuvos kilimo ir nuosmukio veidrodis

Radvilų giminės istorija – tarsi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilimo ir nuosmukio veidrodis. Giminė išaugo Vytauto laikais, tad iš šio valdovo perėmė valstybingumo suvokimo nuostatas. Jeigu kai kurie Radvilos vėlesniais amžiais ir tapatinavo savo giminės interesus su LDK interesais, tai ar toks tapatumas nėra suprantamas? Blogiausia, kas gali būti, tai Radvilų vertinimas per šios giminės ir LDK nedraugų padidinamąjį stiklą. Dėsninga, kad su kunigaikščių Radvilų reikšmės valstybėje silpnėjimu sietinas ir LDK prasidėjęs saulėlydis. Valstybės miršta iš lėto, istorijos raidos ir procesų preparuotojai gali pateikti daugybę priežasčių, sukėlusią valstybės pasiligojimą, priešinosi ligai didvyriškus pavyzdžius, galop negalia, karšatį, agoniją ir mirtį. Iš laiko perspektyvos geriau matyti padarytos klaidos ir nepadaryti būtiniausi darbai siekiant valstybę išlaikyti. Paaiškinti pirmtakų klaidas visada lengviau negu mėginti jiems tekusias ar bent panašias užduotis, tegu ir nepalyginti mažesnio masto, spręsti naujomis istorinėmis aplinkybėmis. Vis dėlto išsiaiškinti istorijos prarastis svarbu ne todėl, kad pavyktų laikrodžių rodykles pasukti atgal ir tų prarastų išvengti. Tauta turi siekti brandumo, nes kol gyvuoja tauta, išlieka ir valstybingumo galimybė.

Pažinti Radvilas reiškia pažinti Lietuvą. Šis teiginys šiandien teisingas tik iš dalies kaip ir dauguma labai kategoriškų teiginių. Realus gyvenimas nesiskaito su kategoriškais vertinimais ir vertintojais. Pasaulyje išsibarstę kadais plačios giminės atstovai šiandien geriausiai atveju pasirašinėja kaip Radvilai, nors guosdamiesi galėtume prisiminti, kad taip jie pasirašinėjo ir XVI amžiuje. Vargu ar bent dauguma jų mokėjo lietuviškai, bent jau mūsų numylėtinė Barbora Radvilaitė jeigu lietuviškai ir kalbėjo, tai nebent su Geranainių ar Dubingių naminykščiais, o savo garsiuosius meilės laiškus iš Dubingių Žygimantui Augustui rašė juk nelietuviškai.

Į Dubingius Barbora Radvilaitė atvyko 1547 m. ir šešis mėnesius gyveno piliavietėje ant Asvejos ežero kranto veikiausiai dar Vytauto laikais statytame pilies name ar rūmuose. Vilnių į Dubingius iškeisti turėjo ne

Gedimino Žemlėkio nuotraukos

savo valia, bet verčiama būtinybės. Buvo slapta susituokusi su Žygimantu Augustu (ne be brolio Mikalojaus Rudojo ir dėdės Mikalojaus Juodojo pastangų). Valstybėje kilo skandalas. Slaptoms karaliaus Žygimanto Augusto vedyboms nepritarė karaliaus motina karalienė Bona ir dauguma Lenkijos didikų. Kai Žygimantas Augustas Seimo reikalais buvo priverstas išvykti į Lenkiją, Barbora teko apeisti Vilnių. Dubingiai tapo jos prieglobsčiu, o seserį globojo Mikalojus Rudasis, gerai suvokęs, kokią lemtingą kortą visai giminei teikia ši meilės istorija su slaptąja sesers santuoka.

vyskupas Merkelis Giedraitis, kunigas Mikalojus Daukša 1596 ir 1599 m. nebūtų išleidęs pirmųjų lietuviškų knygų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Nebūtų garsiosios *Postilės*, kurios prartarmėje prabilta į savo tautiečius su Renesanso epochos asmenybės vertu įkvėptu žodžiu, kviečiančiu gerbti ir saugoti savo prigimtą lietuvišką kalbą. Tas iš širdies plaukiantis pietizmu persunktas *Postilės* prartarmės žodis, kviečiantis gerbti ir saugoti prigimtą kalbą buvo parašytas lotynų kalba. Tai tik rodo tą duobę, iš kurios teko ropštis ir kilti pirmiesiems lietuviško rašytinio ir spausdintinio žodžio kalė-

mą kunigaikštis Albrechtas sumaniai naudojo lietuviškumo palaikytojo ir rėmėjo korta. Kad ir kokios būtų kunigaikščio aukštesnės intencijos ir politiniai manevrai, bet istorijoje jis išlieka ne tik kaip labai sumanus ir lankstus valdovas, bet ir lietuviškumo skatintojas. O juk to paties negalėtume pasakyti nei apie paskutinįjį Gediminaičių dinastijos atstovą Abiejų Tautų Respublikos soste Žygimantą Augustą, nei apie pastarojo užsispyrusius oponentus kunigaikščius Radvilas.

Išeitų, kad Radvilas turėtų būti vertinti ne etniškai suvokto lietuviškumo požiūriu, juolab kad tokio suvokimo

prasidėjusios statybos darbų archeologinė priežiūra – atliekami tikslingi darbai naudojant naujausius fiksavimo ir tyrimo metodus, tai pat ir nardomuosius. Kai 2004 m. buvo rasti Radvilų perlaidoti palaikai, į palaikų identifikavimo darbus įtraukti antropologai, istorikai, menotyrininkai. Šis darbas ir davė laukiamų vaisių.

Iš 500 palaikų, rastų ant Dubingių piliakalnio stovėjusios pilies ir bažnyčios vietoje, dalis buvo išskirtinai – perlaidoti viename sarkofage centrinėje bažnyčios dalyje po grindimis. Antropologas Rimantas Jankauskas, metus tyrinėjęs palaikus, patvirtino, kad pavyko identifikuoti aštuonių Radvilų giminės asmenų palaikus: Mikalojaus Radvilos Rudojo (1515–1584) ir Mikalojaus Radvilos Juodojo (1515–1565), pastarojo žmonos Elžbietos Šidloveckos-Radvilienės (1533–1562), Rudojo sūnaus Mikalojaus Radvilos (apie 1546–1589) ir pastarojo žmonos Elenos Hlebovičaitės (?–1583), Rudojo vaikų Jonušo VI Radvilos (1579–1620) ir Mikalojaus Radvilos (1575–1577), Kristupo Radvilos Perkūno pirmosios žmonos Anos Radvilienės-Sobkownos (?–1578). Visi šie palaikai perlaidoti viename Gintaro Kazlausko sukurtame sarkofage. Šis meistras restauravo ir Radvilų sarkofagus Kėdainiuose.

Pakartoti Radvilų laikų laidojimo ceremoniją būtų nelengvas dalykas. XVI a. susiformavusi pompastiška ir teatrališka elementų kupina šermėnų ir laidotuvių ceremonija *Pompa funebris* trukdavo 3–6 mėnesius ir buvo tuo didingesnė ir išpūdingesnė, kuo žymesnė giminės atstovas buvo laidojamas. Į garsius asmenų šermenis ir laidojimo suvažiūdo giminės iš toliausių kraštų, atvykdavo ir garbingi svečiai. Kad mirusysis negadintų šventės iškilnių, jo kūnas būdavo balzamuojamas. Kartais numirėlių pakaisdavo iš vaško ar gipso nulipdytu manekenu. Jei laidojimo valdovų ar etmonų, būdavo rengiamos teatralizuotos eitynės, o įdomiausia, kad tarp laidojimo dalyvių būdavo... ir pats velionis. Į velionį panašus asmuo būdavo aprenghiamas mirusiojo dėvėmis drabužiais. Teatrališka misterija tęsdavosi atsižvelgiant į mirusiojo visuomeninę padėtį ir nuopelnus, pačios giminės autoritetą ir turtus valstybėje.

Tokių tad papročių laikais gyveno ir Dubingiuose palaidotieji kunigaikščiai Radvilos. Suprantama, kad jų palaikus perlaidojant *pompa funebris* ceremonijoje mėgdžioti nebuvo siekiama, nes ypač karinių sumaiščių ar suiručiu valstybėje laikais perlaidojama buvo slapta, siekiant užtikrinti palaikams amžiną ramybę. Ne visada pavykdavo, ką rodo ir aptiktųjų kunigaikščių Radvilų palaikų istorija.

Tokių tad papročių laikais gyveno ir Dubingiuose palaidotieji kunigaikščiai Radvilos. Suprantama, kad jų palaikus perlaidojant *pompa funebris* ceremonijoje mėgdžioti nebuvo siekiama, nes ypač karinių sumaiščių ar suiručiu valstybėje laikais perlaidojama buvo slapta, siekiant užtikrinti palaikams amžiną ramybę. Ne visada pavykdavo, ką rodo ir aptiktųjų kunigaikščių Radvilų palaikų istorija.

Radvilų prisiminimo galia

Ant piliakalnio Dubingiuose garbės sargybon stoji senovės riterių šarvus užsidedę ir apsiginklavę kariai. Lietuvos kariuomenės ir Šiaulių kamerinio choro atliekama iškilnėms deranti muzika. Sarkofagą su perlaidojamais kunigaikščių Radvilų palaikais lydėjo garbės palda, kurią sudarė LDK Gedimino štabo bataliono sargybos kuopos kariai. Raudonu taku sarkofagas atneštas prie buvusios evangelikų reformatų bažnyčios kriptos, kur įrengta laidojimo vieta.

Aktorius lūpose skamba humanisto Andriaus Volano (1530–1610) žodžiai, šlovinantys Mikalojų Radvilą Rudą. Žodį tarė Lietuvos Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius: *Šiandien didingo Dubingių piliakalnio ir Asvejos ežero grožis, Radvilų giminės didybė susilieja į vieną paprastą žodį – Lietuva.* Vyriausybės varu Premjeras dėkojo mokslininkams, prisidėjusiems atrandant ir identifikuojant Radvilų palaikus, tyrinėjant istorinį ir kultūros paveldą. Svečias iš Lenkijos, tryliktos kartos Radvilų giminės palikuonis Maciejus Radvila (Maciej Radziwiłł) prakalbos žodį tarė angliškai, pasakė didžiuojąs, kad priklauso giminei, kuri visados ryžtingai gynė Lietuvos interesus. Radvilų giminės atstovai ištirpo kosmopolitinėse Europos šeimose, dažniausiai ne savo noru būdavo priversti palikti gimtinę, bet niekad nepamiršo Lietuvos. Kalbėtojas pareiškė tikis, kad tauta, kuri prisimena savo herojus ir kūrėjus, niekada neišnyks.

Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininkas, europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis paprieštaravo, kad Radvilos pasaulyje praradę savo galią, teigė, kad iš šio kapo Dubingiuose Radvilų prisiminimo jėga ir galia nuo šiol vėl spinduliuos Lietuvoje – juk dėl to visi čia ir esame.

Oficiali perlaidojimo ceremonija baigėsi trimis istorinio pabūklo salvėmis. Pirmoji – LDK didikai, didžiajam etmonui, kancleriui ir Vilniaus vaivada Mikalojui Radvilai Rudajam, antrąji – LDK didikai, kancleriui ir Vilniaus vaivada Mikalojui Radvilai Juodajam, trečioji – LDK didikų Radvilų giminei.

Tai, kad Dubingiuose buvo palaidoti, o dabar perlaidoti du žymiausi Radvilų giminės vyrai – Mikalojus Radvila Juodasis ir Mikalojus Radvila Rudasis, – atkakliausi Lietuvos valstybingumo ir reformacijos gynėjai – ir šiandien Dubingius gaubia ypatinga aureole, suteikia miesteliui istorinio žavesio ir svarbos. Tą išpūdi dar labiau sustiprina nuostabi gamtos aplinka: Asvejos (Dubingių) ežeras, senoji piliavietė ant piliakalnio, kadais apsupta vandenių, o dabar tapusio pusiasaliu. Nuo šiol Dubingiai bus dar labiau pamėgti lankytojų, nes jie to verti.

Gediminas Zemlickas

Dar akimirka kita ir sarkofagas su perlaidojamais kunigaikščių Radvilų palaikais bus nuleistas į jam skirtą mauzoliejaus vietą

Už daug ką galime priekiaštai paskutiniajam Gediminaičiui valstybės soste, bet ne už meilės ryšį su Barbora. Karalius sugebėjo parodyti charakterį, ne tik įteisino savo slaptą santuoką, bet ir karūnavo Barbarą Lenkijos karalienę ir Lietuvos didžiąja kunigaikštene. Visa tai įvyks vėliau, o Barbaros laišškai iš Dubingių rašyti tuo jai labai sunkiu metu, kai ateitis kybojo ant plauko.

1547–1551 m. Barbora parašė (arba jos vardu parašyta) 60 laiškų. Be laiškų Žygimantui Augustui, jį 1549 m. rašė broliui Mykolui Rudajam, 1550 m. – sūnėnams. Seniai nunyko Vytauto laikais statytos Dubingių pilies, lygiai kaip ir vėlesniųjų laikų statiniai, o laišškai išliko, primena mums tų laikų minčių dėstymo ir jausmų reiškimo būdą, tapo istorikų ir senųjų raštų tyrinėjimo objektu. Tai XVI a. moterų epistoliarijos pavyzdys ir paveldas. Jeigu bent vienas tų laiškų būtų parašytas lietuviškai, šiandien juos nagrinėtume kaip ir tais pačiais 1547-aisiais išspausdintosios pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo *Katekizmo* – tekstus. Lietuvių kalba dar tik pradėjo keltis į viešą gyvenimą, ir tai tik Prūsijos kunigaikštystėje. Lietuvių kalba LDK nebuvo tautinės priklausomybės rodiklis, o ir pati tautos samprata reikiškė ne etninę, bet politinę priklausomybę.

Vertintini ne pagal prierašumą lietuvių kalbai

Etniškai suvoktam lietuviškumui, kai kalba tampa ne tik svarbus, bet ir svarbiausias tautos požymis, Radvilos vargu ar labai daug nusipelnė, bent jau XVI a. neprilygo kad ir kunigaikščiams Giedraičiams. Jeigu ne

jams, kaip ir jų pasekėjams dar išstisus kone tris šimtus metų, kol susiformavusi moderni lietuvių tauta galutinai emancipuos lietuvišką žodį, padarys jį etninės lietuvių tautos svarbiausiu požymiu. Žinoma, kad M. Giedraitis pats sakydavo lietuviškus pamokslus, bet ne mažiau reikšminga, kad ir po jo mirties visi keturi Žemaičių vyskupai – Nikolajus Pacas, Stanislovas Kiška, Abraomas Vainius (Voina) ir Melchioras Geišas – palaikė pirmtako pavyzdį ir rūpinosi lietuvių kalba.

Jeigu vertintume moderniai suvokto lietuviškumo požiūriu, pastebėtume, kad XVI a. Radvilos nusileido ne tik Giedraičiams, bet ir paskutiniajam Teutonų ordino magistrui Albrechtui Brandenburgiečiui, 1525 m. sakralizavusiam Prūsijos kunigaikštystę, pavertusiam ją pasaulietine valstybe ir rėmusiam protestantišką evangelikų liuteronų išpažinimo Bažnyčią. Šio valdovo dėka Prūsijos kunigaikštystėje prieglobstį rado ne tik šviesiausi Lietuvos reformatų protai – Abraomas Kulvietis, Stanislovas Rapolionis ir Martynas Mažvydas, bet kartu su jais Prūsijoje tarpo ir spausdintinis lietuviškas žodis. Dar daugiau, 1545 m. iš Lietuvos pasitraukusių reformatų įkurtajame Karaliaučiaus universitete buvo leista mokyti būsimojus kunigus lietuvių kalbos, nes gyventojų dauguma, ypač nuošalesnėse vietovėse, kitokios kalbos kaip savosios lietuvių nesuprato. Pirmosios knygos lietuvių kalba parengtos lietuvių liuteronų Prūsijos kunigaikštystėje buvo išleistos kunigaikščio Albrechto lėšomis Karaliaučiuje.

Siekdamas savo pretenzijas į Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulą įgyvendinti, prieš kitas Vokietijos žemes demonstruodamas Prūsijos savitu-

XVI a. dar nebuvo ir tik atskirais daigais toks suvokimas dar tik kalėsi šviesiausiuose protuose. Radvilos buvo principingi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo gynėjai, vieninteliai iš Lietuvos didikų taip ir nepasirašę Liublino unijos akto. Nei Radvila Juodasis, 1563–1564 m. vadovavęs LDK delegacijai Varšuvos Seime, kuris svarstė LDK ir Lenkijos unijos klausimus, nei Lietuvos delegacijai Liublino seime vadovavęs Radvila Rudasis dokumento, dvi politines tautas sujungiančio į jungtinę valstybę, nepasirašė. Išeitų, kad ir nepripažino unijos poreikio. Dėl to turėtų ginčytis tarptautinės teisės žinovai, o mums Radvilų pozicija išlieka kaip valstybiškai ir pilietiskai suvokto patriotizmo ir ištikimybės LDK pavyzdys. Valstybingumo likučius LDK sugebėjo išsaugoti tik Radvilų atkaklumo dėka. Visiškai suprantama, kodėl oficialioji Lenkijos istoriografija ir literatai dėl tokių nuostatų ir užsispyrimo ir vėlesniais amžiais nemėgo Radvilų.

Mokslininkų pastangomis

2003 m. Dubingių piliavietėje Vilniaus universitetas ir Lietuvos etnokosmologijos muziejus organizavo archeologinius tyrinėjimus. Aptiktų radinių ir ypač ten palaidotų kunigaikščių Radvilų palaikų dėka buvusios bažnyčios teritorijoje Dubingių vardas tapo nuolat minimas ir linksniuojamas ne tik mokslinėje aplinkoje, bet ir plačiojoje visuomenėje. Archeologų aptiktieji radiniai paskatino plėsti tyrimo darbus: buvo parengta piliavietės tyrimų programa, kuri įgavo valstybinės programos pobūdį. Bene vieninteliai archeologiniai tyrinėjimai šalyje, vykdomi ne kaip

Gal paskutinė akimirka pamatyti mauzoliejuje amžino poilsio vietą atradusį sarkofagą

Atkelta iš 12 p.

kada bus pradėta.

Lietuvoje taip jau susiklostė, kad dauguma bibliotekų, taip pat ir universitetinių, turi savo fondus, kuriuos išsaugoti privalu, nes taip daroma viame pasaulyje. Pokario metais patys bibliotekininkai ir mokslininkai bandė gelbėti sovietinės valdžios uždarytų bibliotekų knygas ir kitus vertingus spaudinius. Knygų rūmai (dabar Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro Nacionalinis publikuotų dokumentų archyvas) daug leidinių ir rankraščių rado Vilniaus gete. Knygų rūmai ir Lietuvos mokslų akademijos biblioteka daug vertingų spaudinių ir rankraščių sugebėjo parsivežti iš Karaliaučiaus krašto. Daug vertingų leidinių, taip pat ir senojo paveldo, yra Kauno technologijos universiteto bibliotekoje ir Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje.

Prieš imantis bet kokio mokslinių ir kitų bibliotekų pertvarkymo reikėtų gerai išsiklausyti į V. Gudaičio žodžius: visi šie dokumentai ir fondai kaip kultūros paveldo objektas negali būti nei sunaikinami, nei perduodami (bent jau daugeliu atveju) iš vienos bibliotekos kitoms, nes įtraukti į katalogus, cituojami tarptautiniu mastu ir bet koks fondų archyvo ar jų vietos keitimas sukeltų tik nereikalingos sumaišties ir painiavos.

Ne paslaptis, kad sovietinės okupacijos metais daug tarpukario Lietuvos knygų ir leidinių, Vilniaus geto spaudinių buvo išvežta į Grigiškių ir kitus popieriaus fabrikus. „Idėjinio pagrindu“ dorotasi su knygomis ir leidiniais, kurie suvežti į uždarytų vienuolynų pastatus ir sandėliais paverstas bažnyčias. Kiti spaudiniai ir dokumentai buvo „įkalinti“ specfonduose, toli gražu ne kiekvienas net ir mokslininkas gaudavo prieigą prie tų dokumentų ir leidinių. Dirbti su senojo paveldo dokumentais buvo pakankamai rizikinga, nes pernelyg didelis dėmėjimas praeitimi ir jos reliktais nebūvo toleruojamas. Stigo tos srities specialistų, retų knygų ir rankraščių skyriuose dirbo vos po kelis darbuotojus ir tai neretai atsiktinūs.

Nieko nuostabaus, kad atsivėrus specfondams, pradėjus tvarkyti ligi tol visiškai netyrinėtus ir net neaprašytus fondus, galimi malonūs netikėtumai. Štai Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje knygų krūvoje buvo rastas retas 1560 m. leidinys, išspausdintas Maskvoje.

Kas tinka ministrui, ne visada – bibliotekininkui

Praėjusio amžiaus 6-ajame dešimtmetyje didžiojoje bibliotekoje buvo pradėti steigti restauravimo padaliniai. Dirbo po keletą specialistų. Didžiausias senų leidinių restauravimo centras šiuo metu veikia Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje: dirba 17 restauratorių, iš kurių 12 turi aukščiausią kvalifikaciją.

Vis dėlto V. Gudaitis pastebi, kad kultūros paveldo objektams valstybės, o kartais ir pačių bibliotekų dėmesys, yra švelniai tariant nepakankamas. Atkreiptas dėmesys į vieną iš diskusijos dalyvių akiračio išslydusį dalyką: nuo

LIETUVOS MOKSLINĖS BIBLIOTEKOS: mokslo šventovės ar informacijos greitkeliai?

Šiais metais minime lietuviškosios raštijos vieno iš pradininkų Danieliaus Kleino 400-ąsias gimimo metines. Tarptautinės konferencijos dalyviai VU bibliotekoje prie Danieliaus Kleino parodos eksponatų

pokario metų mokslinės bibliotekos buvo pasidalijusios komplektavimo profiliais. Tai koordinuojama veikla, todėl Lietuvos MA bibliotekoje kaupiamos literatūros, kitų spaudinių dažniausiai neturi kitos šalies bibliotekos. Išimtį sudaro lietuviški leidiniai, kuriuos komplektuoja Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Panašiai galima pasakyti apie Lietuvos technikos ir Lietuvos medicinos bibliotekas – jose kaupiama literatūra nedubliuoja kitų šalies bibliotekų rinkinių.

Kaip matyti, bibliotekose kaupiami fondai – labai subtili kultūros paveldo dalis, tačiau to subtilumo dažnai pasigendame, kai interviu apie senuosius fondus pradeda samprotauti tolokai nuo bibliotekininkystės ir kultūros paveldo reikalų esantys asmenys. Yla lenda iš maišo: politikavimas toli gražu dar nereikia nuoširdaus ir supratingo susirūpinimo bibliotekomis ir jose saugomomis vertybėmis. Pirmiausia reikėtų daugiau išsiklausyti į tos srities specialistų mintis.

Buvo prisiminta ir kultūros ministro artistiška mesteleta frazė, kuri lyg ir turėjo pateisinti visiškai striuką pinigų kapšą, valstybės skiriamą bibliotekoms naujoms knygoms įsigyti: girdi, bibliotekų lentynose daug ir taip neperskaitytų knygų, jas ir skaitykime... Ministras išties gali skaityti senas knygas – pasisems daug išminties, kuri neabejotinai pravers, todėl visiems mums bus tik geriau. Tačiau knygas komplektuojantys bibliotekininkai negali vadovautis tokiomis nuostatomis. Išties mūsų didžiojoje bibliotekoje yra daug knygų, prie kurių seniai nėra prisilietusios skaitytojų rankos, bet tai visai nereikia, kad dėl to tų knygų vertė mažesnė ar jos neberekalingos.

Prie kai kurių unikalių leidinių pasaulio bibliotekose išvis neleidžiama prisiliesti, kaip ypatingo rariteto vertę turinčių kultūros paveldo vertybių. Originalus tyrinėtojas atstoja faksimiliniai leidiniai, o bibliotekos didžiules pastangas kreipia vertingiausių ir rečiausių leidinių skaitmeninimui.

Skaitmeninamas kultūros paveldas

2001 m. Lunde, Švedijoje, suformuluoti principai, kuriuose pabrėžiamas kiekvienos Europos Sąjungos šalies kultūros unikalumas, išskirtinumas ir svarba kuriant informacinę visuomenę. Ir tai svarbu visos ES mastu. Tiems principams prigijo Lundo principų (*Lund Principles*) pavadinimas. Konstatuota, kad siekiant kiekvienos šalies kultūros paveldą išsaugoti, organizuoti jo sklaidą sekasi labai nelengvai, nes tos pastangos dažnai esti fragmentiškos, besidubliuojančios, tad jas siūloma koordinuoti.

Principai, kad ir geriausi, patys savaime neveikia. 2008 m. pasaulio nacionalinių bibliotekų direktorių pasitarime pastebėta, kad šių bibliotekų veiksmams skaitmeninimo srityje pagerėjo toli gražu ne tiek, kiek buvo tikėtasi. Kaip toli pažengusios Lietuvos didžiosios bibliotekos? V. Gudaičio nuomone, skaitmeninimo darbų imtasi. Lietuvos MA biblioteka skaitmenina kai kurias kolekcijas ir unikalijas, Vilniaus universiteto biblioteka – savo rečiausius leidinius, Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka nuo 2003 m. skaitmenina ir senuosius lietuviškų šelako plokštelių įrašus. Kadangi tie

suskaitmeninti objektai yra formatiniuose diskuose, jų paplitimas kol kas toli gražu nepakankamas.

Esama ir pokių į gera: š. m. gegužės 20 d. Lietuvos Vyriausybė patvirtino Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio išsaugojimo strategiją ir veiksmų programą. Didelį postūmį šiems dokumentams atsirasti davė sprendimas šiems reikalams panaudoti ES Struktūrinių fondų lėšas. 2005–2008 m.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto prof. Arvydo Pacevičiaus pranešimas sudomino klausytojus

Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka su Lietuvos archyvų departamentu ir Lietuvos dailės muziejumi vykdė projektą *Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas*. Numatoma sukurti sistemos pagrindą sudarys jau funkcionuojanti Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) infrastruktūra, jungianti daugiau kaip 70 mokslinių ir viešųjų bibliotekų.

Iš viso Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka suskaitmenino 3,5 mln. puslapių, taip pat visą lietuvišką periodiką, kurią turėjo savo fonduose. Tai nereiškia, kad vertę prarado originalai – jie saugomi kaip kultūros paveldo objektai. Jau pateiktas siūlymas naujam projektui *Virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtra*. Projekte turėtų dalyvauti daug daugiau bibliotekų, jau nekalbant apie Lietuvos MA ar Vilniaus universiteto bibliotekas. Informacinės visuomenės plėtros komitetas iškėlė reikalavimą, kad tuose darbuose būtų laikomasi Kultūros paveldo skaitmeninimo strategijos, bibliotekų svetainėse reikalaujama viešinti savo skaitmeninimo iniciatyvas, apie kurias net kitų bibliotekų darbuotojai kartais nieko nežino.

Lietuvos nacionalinė biblioteka įpareigota koordinuoti spartesnę Lietuvos bibliotekų įsijungimą į Europos tinklinę biblioteką *Europeana*. Jos pagrindas – jau keleri metai šalių nacionalinių bibliotekų kuriamą Europos skaitmeninę biblioteką. Į šią biblioteką įeina nacionalinių bibliotekų suskaitmeninti fondai. Tad visų Lietuvos mokslinių bibliotekų laukia didžiuliai darbai.

Kad jie būtų sėkmingi, teigia V. Gudaitis, reikia darbų pasiskirstymo ir koordinavimo, būtina atsakyti vis dar kartais pasireiškiančių ambicijų. Tačiau galvojant apie bibliotekų, ypač didžiųjų, ateitį būtina atsižvelgti į jų fondų formavimosi ypatumus ir sąlygas. Patys fondai negali būti nei skaidomi, nei permetinėjami į kitas bibliotekas – šaudyklės principas čia netinka.

Visas pasaulis supranta specialiųjų bibliotekų (žemės ūkio, medicinos, technikos, patentinės informacijos ir t. t.) reikalingumą ir svarbą – jos privalo būti ir Lietuvoje. Gal ne visos aukštųjų mokyklų bibliotekos turi sąlygas saugoti visus senus spaudinius ar fondus, bet šis paveldas taip pat turi būti apsaugotas kaip kultūros vertybė. Kaip to paveldo išsaugojimui sudaryti palankias sąlygas nepaverčiant universitetų senųjų leidi-

nių saugyklos – tolesnių diskusijų ir sprendimų priėmimo reikalas.

Tad informacijos greitkelio modelį rinktis, o gal mokslo šventovės dviasia išsaugoti turėtų ateities mokslinės bibliotekos? Mums atrodo, kad neturėtų būti prieštaros ten, kur svarbu siekti lankstumo, dermės ir harmonijos.

Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Stilistės **Kristina Sakalauskiene, Laura Bočiarovienė**

Dizaineris **Mindaugas Galkus**

Vadybos asistentė **Eglė Kulikauskaitė**

Patarėjai: **Stasys Goberis, Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 550 egz.